

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
_____ Лихова С.Я.
«___» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«Правоохоронна діяльність»

Тема: «Кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення»

Виконавець: студентка 2 курсу, групи ПР-202 Тімуш Діана Ігорівна

Керівник: д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального права і процесу
Лихова Софія Яківна

Київ–2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Юридичний факультет
Кафедра кримінального права і процесу
Освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Лихова С.Я.
«_____» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ**на виконання кваліфікаційної роботи**

Тімуш Діани Ігорівни

1. Тема роботи «Кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення», затверджена наказом ректора від 24 вересня 2020 р. № 1771/ст.
2. Термін виконання та захисту роботи: з 05 жовтня 2020 р. по 13 грудня 2020 р.; з 21 грудня по 27 грудня 2020 року.
3. Вихідні дані роботи: монографічна наукова література, нормативно-правові акти, нормативно-правові акти міжнародного характеру, узагальнення судової практики.
4. Зміст пояснювальної записки: в кваліфікаційній роботі зроблений детальний аналіз сучасного кримінального законодавства щодо інституту кримінальних проступків. Проаналізовані їхні особливості, відмежування кримінальних проступків від злочинів, а також перспективи застосування цього інституту у новому Кримінальному кодексі України.

5. Календарний план-графік

№ пор	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Вибрати тему кваліфікаційної роботи	до 01.10.2020	виконано
2	Затвердити тему і план роботи у наукового керівника	до 05.10.2020	виконано
3	Визначити статистичну, інформаційну базу дослідження скласти бібліографію	до 26.10.2020	виконано
4	Оформити і обговорити з науковим керівником перший розділ роботи	до 30.10.2020	виконано
5	Оформити і обговорити з науковим керівником другий розділ роботи	до 11.11.2020	виконано
6	Оформити і обговорити з науковим керівником третій розділ роботи	до 20.11.2020	виконано
7	Доопрацювати роботу, оформити її кінцевий варіант	до 29.11.2020	виконано
8	Отримати відгук керівника та рецензії	до 05.12.2020	виконано
9	Підготувати доповідь на захист	до 10.12.2020	виконано

6. Консультанти з окремих розділів

Розділ	Консультант (посада, П.І.Б.)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Консультанти з окремих розділів не залучались			

7. Дата видачі завдання: 05.10.2020 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права і процесу
Лихова Софія Яківна

(підпис)

Завдання прийняла до виконання _____ Тімуш Діана Ігорівна

(підпис)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення» 87 сторінок, 121 використаних джерел.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК, ЗЛОЧИН, ПОКАРАННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ І ПРОСТУПКІВ.

Об'єктом дослідження є нормативний матеріал щодо впровадження інституту кримінальних проступків.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження проступку як виду кримінально-караного діяння та його ознаки, за якими необхідно відмежовувати вказаний вид діяння від адміністративного правопорушення (проступку) та злочину.

Предметом кваліфікаційної роботи є кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення.

Методи, що використовувались у кваліфікаційній роботі. Використано такі методи, як: історичний, компаративний, соціально-правовий, догматичний, метод аналізу, синтезу та діалектичний.

Триваюча сьогодні дискусія щодо критеріїв відмежування кримінального проступку від злочину та адміністративного правопорушення, свідчить про неповне дослідження проступку як виду кримінально-караного діяння, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження

Матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати у навчальному процесі, підготовці проектів нормативно-правових актів, правозастосовній практиці.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади дослідження проступку як виду кримінально-караного діяння	10
1.1. Проступок як вид кримінально-караного діяння в історії кримінального законодавства та кримінального права України.	10
1.2. Відмінність злочину від інших видів правопорушень та проблема впровадження проступку як виду кримінально-караного діяння	17
РОЗДІЛ 2. Ознаки та наслідки проступку як виду кримінально-караного діяння.....	34
2.1. Об'єктивні ознаки проступку як виду кримінально-караного діяння	34
2.2. Суб'єктивні ознаки проступку як виду кримінально-караного діяння.....	45
2.3. Система покарань за проступок як вид кримінально-караного діяння та питання судимості	53
РОЗДІЛ 3. Значення впровадження проступку як виду кримінально-караного діяння в законодавство України.	58
ВИСНОВКИ.	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена тим, що в кримінальному законодавстві України склалась дивна ситуація формування та розвитку системи кримінальних діянь, а також понять та термінів.

Питання запровадження кримінального проступку передбачено Концепцією реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008.

Згідно «Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.08.2008 р. N 1153-р, протягом шести місяців після прийняття Кримінального процесуального кодексу України мають бути розроблені та подані в установленому порядку Закон України про кримінальні проступки та Закон про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо розмежування кримінальних правопорушень залежно від ступеня їх суспільної небезпеки.

Навесні 2012 року до Верховної Ради України було подано Швецем В.Д. проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» від 03.03.2012 року за № 10146. Інший проект закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальних проступків» від 28.02.2012 року № 10126 було подано групою народних депутатів Стретовичем В.М., Головатим С.П., Притикою Д.М., Шишкіною Е.В., яким також передбачалось запровадження інституту кримінального проступку.

Внесення до Верховної Ради України вказаних законопроектів свідчить, що способом запровадження інституту кримінального проступку, який пропонується ініціаторами вказаних проектів законів є внесення змін до Кримінального кодексу України, який містить норми, спрямовані на захист прав і свобод громадян та на забезпечення правопорядку країні [1].

За останні декілька років були проведені наукові конференції у Києві, Харкові, Одесі, на яких обговорювались питання кримінального проступку.

Проведені конференції свідчать, що залишились дискусійними питання критеріїв відмежування кримінального проступку від злочину та адміністративного правопорушення, видів покарань, що можуть бути застосовані за кримінальні проступки та інші питання.

Наведені обставини та триваюча до сьогодні дискусія щодо критеріїв відмежування кримінального проступку від злочину та адміністративного правопорушення, свідчить про неповне дослідження проступку як виду кримінально-караного діяння, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження [8, 9].

01.07.2020 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII.

Необхідність впровадження проступку як виду кримінально-караного діяння обґрунтовувалась в роботах таких дореволюційних вчених як граф Сперанский та М.С. Таганцев. Дослідження проступку як виду кримінально-караного діяння в радянському кримінальному праві здійснювалось в роботах В.І. Курляндського, Н.Ф. Кузнецової, Ю. Іванова, А. Сахарова, В. Фефелової, В.Ф. Дружиніна, А.Д. Горбузи, Е.А. Сухарева, А.П. Гуляєва, Т.Т. Дубініна, І.С. Ноя, М.С. Строговича, В.Н. Шпилева, В. Філімонова, Б.М. Лазарева, А.Е. Лунева, М. Студенікіної та інших. Серед сучасних вчених кримінальний проступок досліджували в своїх роботах Н.А. Мирошніченко, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, В.О. Навроцький, М.М. Дмитрук, В.О. Якушин, М.Д. Шаргородський, Н.Л. Березовська, В.М. Куц, О.А. Банчук, та інші [92, 94, 95, 96, 112, 117,119].

В цій роботі підтримується позиція вчених, що відстоюють необхідність запровадження кримінального проступку, досліджуються історичний та зарубіжний досвід поділу кримінального діяння на види, аналізуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінального проступку. Підтримується позиція вчених, щодо необхідності віднесення небезпечних адміністративних

проступків, що не є управлінськими, а також окремих злочинів невеликої тяжкості до категорії кримінального проступку.

Мета дослідження – дослідити проступок як вид кримінально-караного діяння та його ознаки, за якими необхідно відмежовувати вказаний вид діяння від адміністративного правопорушення (проступку) та злочину.

Визначено наступні основні **завдання дослідження**, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети:

- дослідити поняття та види правопорушення, що відокремлюються в галузях законодавства та права України;
- проаналізувати історичний розвиток поділу кримінально-караного діяння в законодавстві, що існувало та території України;
- вивчити суб'єктивно-об'єктивні ознаки проступку як виду кримінально-караного діяння;
- оцінити значення щодо впровадження проступку як виду кримінально-караного діяння в законодавство України.

Об'єктом дослідження є роботи науковців щодо поділу кримінально-караного діяння в історії законодавства України, законодавстві зарубіжних країн, видів кримінальних правопорушень, які відокремлюють в сучасному законодавстві України, зокрема, проміжного виду діяння, що виділяють між злочинами невеликої тяжкості та адміністративними правопорушеннями (проступками), законодавчі акти, проекти законодавчих актів № 0894 від 12.12.2012 р., № 10146 від 03.03.2012 р., № 10126 від 28.02.2012 р.

Предметом дослідження є кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення.

Методи, що використовувались у роботі. Використано такі методи, як: історичний, компаративний, соціально-правовий, догматичний, метод аналізу, синтезу та діалектичний.

Робота складається із трьох розділів. В першому розділі при дослідженні видів правопорушень, виділенні проміжного виду діяння між адміністративним проступком та злочином, інституту кримінального проступку як одного із

сучасних напрямків реформування кримінального права України використано такий метод як догматичний метод, а також метод аналізу та синтезу. При дослідженні генезису становлення поділу кримінального діяння на види використано історичний метод, при дослідженні проступку в кримінальному законодавстві інших країн – компаративний метод. В другому розділі при дослідженні суб'єктивних та об'єктивних ознак, покарань, що можуть застосовуватись за кримінальні проступки, використано методи аналізу та синтезу разом із аксіологічним (ціннісним) підходом. При дослідженні значення судимості у поділі кримінального діяння на злочини та кримінальні проступки під час застосування методів аналізу та синтезу використано такі неокласичні принципи як об'єктивно-суб'єктивний та плюралізму. В третьому розділі при оцінці узагальнені законодавчих проблем, значення впровадження кримінального проступку та спеціальних питань відповідальності за кримінальні проступки, крім методів аналізу та синтезу, використано системно-правовий метод.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТУПКУ ЯК ВИДУ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНОГО ДІЯННЯ

1.1. Проступок як вид кримінально-караного діяння в історії кримінального законодавства та кримінального права України

В залежності від етапу розвитку суспільства та держави, розгляд передумов впровадження проступку в кримінально-правову доктрину умовно поділимо на наступні етапи: 1) із часів Київської Русі до поч. ХІХ ст.; 2) із поч. ХІХ ст. до 1917 р.; 3) в часи радянської кримінально-правовій доктрини; 4) за часів незалежної України.

Перший етап. Перші поняття злочину зустрічаються в ст. ст. 2, 3 Договору 911 р. Ігоря із з греками, де кримінальні діяння іменувались як «проказа» та «согрешеніє», «бесчинство», «творить криво», вчиняти «пакости», а в ст. 10 цього договору «творить зло» [24, с. 84], проте більш поширеним було поняття злочину як «образа» [34, с. 81], але поняття проступку або розмежування цивільного правопорушення та злочину в ті часи не існувало.

Псковська грамота 1397 р., Новгородська грамота 1470 р. також не містили будь-яких видів кримінальних діянь.

Термін «лихо» вперше використаний в проекті Договору між Смоленськом та Ригою 1189 р. У Судебнику 1589 р. використовувалися такі терміни як «душоубные дела», «татебные дела» щодо загальнокримінальних злочинів, а «лихие дела» як термін, що об'єднує кримінальні діяння в цілому [23, с. 98].

В Литовському Статуті 1588 р., а саме положеннях Розділу 10, які охороняють звичаї полювання, хмелярства, птахівництва та інші звичаї, використовується поняття «квалт». А такі склади злочинів як згвалтування в Розділі 11 Артикула 2 Литовського Статуту 1588 р., посягання на життя, здоров'я використовується термін «образа». Проте в усіх вказаних пам'ятках історії чітка диференціація кримінального діяння була відсутня.

Нормативно-правовим актом, який хоча і не набув чинності, проте регулював суспільні відносини на території сучасної України в середині ХVІІІ

ст. були «Права, по яких судиться малоросійський народ» 1743 р. (далі – «Права»). Так, І.М. Дрішлюк, аналізуючи положення Прав, що охороняли порядок відправлення правосуддя, зауважував, що кримінальні діяння за вказаним нормативним актом поділялись на злочини та проступки [30, с. 39].

Наступною видатною пам'яткою історії кримінального права, є Наказ Катерини II «О суде и наказании разных родов и о заведении рабочих домов во всех губерниях» від 03.04.1781 р. (далі – Наказ Катерини II). На думку А.А. Логецького, поділ кримінальних діянь у вказаному законодавчому акті на «великое нарушение законов» та «простое нарушение установленного благочиния» послужив у подальшому підставою для розмежування злочину та проступку в залежності від санкції за скоєння того або іншого діяння [121, с. 43].

Отже, дослідження поняття злочину в кримінально-правовій доктрині із часів Київської Русі до поч. XIX ст. свідчить про відсутність положення, які передбачали б чіткий поділ кримінального діяння на злочин та проступок. Разом із тим, використання тих чи інших понять кримінального діяння, починаючи із Руської Правди, пов'язується із різними видовими об'єктами кримінально-правової охорони.

Другий етап. Наступним етапом дослідження розвитку проступку в кримінально-правовій доктрині є період із XIX ст. до 1917 р. В кін. XVIII - на поч. XIX ст. територія сучасної України (Буковина, Галичина, Закарпаття) перебували у складі Австро-Угорської імперії. В той час у Австро-Угорській імперії діяв Кримінальний кодекс Зонненфельда від 1796 р. згідно якого кримінальне діяння в правовій доктрині поділялось на злочини та поліцейські проступки [35, с. 23].

З прийняттям нових Кримінальних кодексів в Європі відміняється кваліфікована смертна кара, зменшується кількість тілесних та членоушкоджувальних покарань, набувають поширення менш жорстокі покарання (тюремне ув'язнення), змінюються завдання кримінального права: воно має не лише карати, а й регулювати суспільні відносини посередництвом

кримінальної репресії [14, с. 556]. Логічним завершенням вказаних змін в кримінальному законодавстві, на нашу думку, була диференціація кримінального діяння не декілька видів.

Виданий в 1833 р. Звід законів Російської імперії містив в томі XV Звід законів кримінальних, де було проведено поділ кримінальних діянь на злочини та проступки. Згідно з ст. 1 Зводу законів злочином визнавалось «всякое деяние, запрещенное законом под страхом наказания», а під проступком згідно із ст. 2 – «деяние, запрещенное под страхом легкого телесного наказания или полицейского исправления» [46, с. 7].

Таким чином, поняття злочину та проступку отримало легальне закріплення, а відмежування вказаних діянь проводилось за тяжкістю покарання. В Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р. вказана класифікація була збережена (далі – Уложення 1845 р.). Згідно із ст. 2 Уложення про покарання в редакції 1845 р. визначення проступку як «нарушения правил, предписанных для охранения определенных законом прав и общественной или же личной безопасности или пользы ...».

Як видно із тексту Уложення 1845 р., злочин та проступки розмежовувались за формальним та матеріальним критеріями. Причому формальний критерій був на першому місці [121, с. 101].

Отже, легальне відокремлення проступку в кримінально-правовій доктрині поч. XIX ст. було закріплено у Зводі законі Російської імперії 1832 р. Критеріями відмежування злочину від проступку були об'єкти кримінально-правової охорони та вид покарання.

Третій етап. Наступним етапом є період із 1917 р. по 1990 р. Форми прояву проступку в радянській кримінально-правовій доктрині як виду кримінального діяння мали певні особливості. Після Жовтневої революції 1917 р. питання класової природи злочину та кримінального права, за твердженням В.М. Кудрявцева, почало різко відрізняти теорію радянського кримінального права від – буржуазного [103, с. 14]. Категорію злочину було ідеологічно деформовано, що обумовлено боротьбою із класовим ворогом. Діяння, які

відносились до проступків (за кримінальним законодавством, що діяло на території сучасної Східної України (в минулому – Російської імперії)) та поліцейських правопорушень (за кримінальним законодавством, що діяло на більшості територій сучасної Західної України (в минулому Австро-Угорської імперії)), починають трактуватися як термін-синонім адміністративному правопорушенню.

Відмежування адміністративного правопорушення (проступку) в роботах 30 – поч. 40 рр. ХХ ст. здійснюється за статусом суб'єкту юрисдикції, що встановлює заборони, а юридичний аналіз обмежується лише описом нормативних актів, в яких встановлюються ці заборони [54 с. 96].

Із зміною державної ідеології після розвіяння культу особи І.В. Сталіна відбувається гуманізація кримінального законодавства. Кримінальна відповідальність частково замінюється громадською відповідальністю.

В 1960 р. запроваджено кримінально-правову норму ст. 51 КК УРСР 1960 р., яка передбачала можливість звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення, примусових заходів виховного характеру або громадського впливу.

В науково-практичному коментарі до КК УРСР 1960 р. під редакцією С.С. Яценко, В.І. Шакуна зазначалося, що цей вид звільнення від кримінальної відповідальності застосовують за вчинення таких діянь, як: хуліганство, умисне легке тілесне ушкодження, побої тощо [104, с.124], тобто діянь, які в дореволюційному законодавстві належали до поліцейських проступків. Це говорить про єдину природу окремих неуправлінських проступків та злочинів невеликої тяжкості як подібних діянь.

В.І. Курляндський, пропонував злочини, за які можливе звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням покарання поряд із іншими заходами адміністративного або громадського впливу, виділити в Кодекс проступків [62, с. 84]. В Курсі радянського кримінального права висловлена думка про необхідність виділення окремого виду правопорушення – антисупільного проступку [64, с 45].

Законом від 13.08.1981 р. Верховною Радою СРСР в ч. 1 ст. 43 Основ кримінального законодавства такі слова як «особа, що скоїла злочин, який не становить великої суспільної небезпеки» було замінено на слова «особа, що скоїла діяння, яке містить ознаки злочину, який не становить великої суспільної небезпеки» [76, с. 91].

Цими змінами законодавець підтвердив відмінність правової природи частини злочинів невеликої тяжкості та визначив їх як «діяння, що містять ознаки злочину». Н.Ф.Кузнецова [60, с. 22] на Всесоюзній науковій нараді юристів у 1981р. вказувала на необхідність виділення кримінального проступку [68, с. 55].

Отже, після Жовтневої Революції 1917 р. відбулася корінна ломка деліктного законодавства. Діяння, що розглядались поліцейськими правопорушеннями, які раніше охоплювали як злочини невеликої тяжкості, так і порушення в сфері державного управління, у зв'язку із одержавленням економіки, почали іменувати адміністративними правопорушеннями із вказівкою в дужках – проступки. В кримінальне законодавство СРСР та УРСР впроваджуються інститути звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням адміністративних та громадських заходів впливу за скоєння злочину, який визначають як «малозначний злочин», «діяння, що містить ознаки злочину».

Четвертий етап. Впровадження кримінального проступку за часів незалежності обговорювалось в проекті КК України, підготовленому за завданням Комісії Верховної Ради України в 1997 р. групою на чолі з В.М. Смітєнко. Пропонувалось поділяти карані діяння на кримінальні проступки, злочини, тяжкі злочини, особливо тяжкі злочини. До кримінальних проступків відносили діяння, за які передбачалося покарання, не пов'язане з позбавленням волі, або з позбавленням волі до одного року [55, с. 4].

В 1999 р. І. Коліушко, І. Голосніченко звертали увагу на необхідність впровадження кримінального (підсудного) проступку [26, 45, с. 32]. У квітні 2007 р. на базі ЛНУ ім. І.Франка та ЛУДВС було проведено «Міжнародну

науково-практичну конференцію «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування та перспективи удосконалення» [93].

У травні 2007 р. в с. Гута Івано-Франківської обл. відбувся науково-практичний семінар «Інститут кримінального проступку та нова кодифікація кримінального і адміністративно-деліктного законодавства в Україні».

У травні 2008 р. в м. Харкові науковцями АПН України і НЮА ім. Я. Мудрого обговорювався проект Кодексу про кримінальні проступки, а в грудні 2008 р. делегація науковців відвідала Німеччину для перейняття досвіду законодавчої роботи щодо впровадження кримінального проступку [90, с. 245]. Навесні 2008 р. ідею кримінального проступку було законодавчо закріплено в Концепції реформування кримінальної юстиції [6].

По суті інститут делікту – проступку використовується в багатьох нормативних актах України [4,5].

На виконання положень Концепції реформування кримінальної юстиції Кабінетом Міністрів України Розпорядженням № 1153-р від 27.08.2008 р. «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції», пп.2 п. 2 якого доручено Мін'юсту, МВС, Міноборони, Мінфіну, Мінекономіки, СБУ, ДПА за участю Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, Верховному Суду та Генеральній прокуратурі України розробку протягом 6-ти місяців після прийняття Кримінального процесуального кодексу України розробити проект Кодексу кримінальних проступків [7]. Із 19 листопада 2012 року набув чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України, в якому в ст. 3 згадується поняття «закон України про кримінальні проступки» як одного із законодавчих актів, що становлять кримінальне законодавство України та присвячено Главу 25 особливостям досудового розслідування кримінальних проступків у Розділі III «Досудове розслідування» [3].

Отже, дослідження історичного становлення категорії проступку в історії кримінального законодавства та кримінально-правовій доктрині із часів Київської Русі до сучасності свідчить про існування певних передумов

становлення проступку як виду кримінально-караного діяння. Вказані передумови проявляються у використанні різної термінології, яка пов'язані із різними об'єктами кримінально-правової охорони. За часів незалежної України, в кримінальному законодавстві назріла реальна необхідність вивчення проступку як виду кримінального діяння.

Новітній етап розвитку інституту кримінальних проступків. З 1 липня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. №2617-VIII (далі – Закон України від 22 листопада 2018 р. №2617-VIII), яким, окрім іншого, внесено зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України) та в Україні запроваджено інститут кримінальних проступків. Водночас у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону «Про внесення змін до Розділу II «Перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. №2617-VIII (щодо відтермінування часу вступу в дію)», р. 2155.

Зокрема, суб'єктом законодавчої ініціативи – народним депутатом України І.П. Фрісом, пропонувалося відтермінування часу вступу в дію Закону України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII до 1 січня 2021 року. Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України замість відтермінування набрання чинності Законом України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII запропонувало розглянути можливість прийняття щодо цього Закону більш радикального рішення, а саме рішення про визнання його таким, що втратив чинність.

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності відбулися слухання на тему: «Готовність до впровадження інституту кримінальних проступків в практичну діяльність органів досудового розслідування з 1 січня 2020 року». Під час обговорення висловлювалися різні

думки щодо необхідності відтермінування набрання чинності Законом України від 22 листопада 2018 р. №2617-VIII.

Зокрема, Генеральна прокуратура України зазначала, що для вирішення всіх проблемних аспектів необхідно відтермінувати набрання чинності вищезазначеним Законом на 6 місяців. Національною поліцією України під час парламентських слухань було повідомлено про трьохмісячний строк, необхідний для підготовки до імплементації інституту кримінальних проступків.

За результатами вказаних слухань Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності ухвалено 13 листопада 2019 року рішення рекомендувати Верховній Раді України проєкт Закону України «Про внесення змін до Розділу II «Перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII (щодо відтермінування часу вступу в дію)», р. № 2155 за результатами розгляду в першому читанні прийняти за основу і загалом щодо відтермінування набрання чинності Закону України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII, визначивши дату набрання ним чинності з 01 липня 2020 року.

1.2. Відмінність злочину від інших видів правопорушень та проблема впровадження проступку як виду кримінально-караного діяння

Кримінальним проступком є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Отже, кримінальні проступки відмежовуються від злочинів за видом та мірою покарання. Щодо кримінальних проступків діє глава 25 Кримінального процесуального кодексу України «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків».

Нижче наводжу повний перелік кримінальних проступків, який почав діяти з 01 липня 2020 року:

- умисне легке тілесне ушкодження (ч.1, 2 ст.125 КК України);
- побої та мордування (тільки ч.1 ст.126 КК України);
- погроза вбивством (тільки ч.1 ст.129 КК України);
- розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст.132 КК України);
- примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи (ч.4 ст.134 КК України);
- ненадання допомоги хворому медичним працівником (тільки ч.1 ст.139 КК України);
- насильницьке донорство (тільки ч.1 ст.144 КК України);
- незаконне розголошення лікарської таємниці (ст.145 КК України);
- експлуатація дітей (тільки ч.1 ст.150 КК України);
- примушування до вступу в статевий зв'язок (тільки ч.1, 2 ст.154 КК України);
- порушення таємниці голосування (тільки ч.1 ст.159 КК України);
- підкуп виборця, учасника референдуму (тільки ч.1 ст.160 КК України);
- порушення недоторканості житла (тільки ч.1 ст.162 КК України);
- порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (тільки ч.1 ст.163 КК України);
- ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст.164 КК України);
- ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків (ст.165 КК України);
- розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (тільки ч.1 ст.168 КК України);
- перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст.171 КК України);
- грубе порушення законодавства про працю (тільки ч.1 ст.172 КК України);

- грубе порушення угоди про працю (ст.173 КК України);
- примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку (ст.174 КК України);
- не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст.175 КК України);
- порушення недоторканності приватного життя (тільки ч.1 ст.182 КК України);
- порушення права на отримання освіти (тільки ч.1 ст.183 КК України);
- порушення права на безоплатну медичну допомогу (ст.184 КК України);
- крадіжка (тільки ч.1 ст.185 КК України);
- викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (тільки ч.1 ст.188-1 КК України);
- шахрайство (тільки ч.1 ст.190 КК України);
- заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст.192 КК України);
- незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст.193 КК України);
- погроза знищення майна (ст.195 КК України);
- самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (тільки ч.1 ст.197-1 КК України);
- умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (тільки ч.1 ст.209-1 КК України);
- порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (тільки ч.1 ст.213 КК України);
- розголошення комерційної або банківської таємниці (ст.232 КК України);
- незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (тільки ч.1 ст.239-1 КК України);
- незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (тільки ч.1 ст.239-2 КК України);

- порушення законодавства про континентальний шельф України (тільки ч.2 ст.244 КК України);
- порушення законодавства про захист рослин (ст.247 КК України);
- незаконне полювання (тільки ч.1 ст.248 КК України);
- незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (тільки ч.1 ст.249 КК України);
- умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (тільки ч.1 ст.252 КК України);
- проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (тільки ч.1 ст.252 КК України);
- безгосподарське використання земель (тільки ч.1 ст.254 КК України);
- незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини (тільки ч.1 ст.268 КК України);
- порушення вимог законодавства про охорону праці (тільки ч.1 ст.271 КК України);
- порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (тільки ч.1 ст.272 КК України);
- порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд (тільки ч.1 ст.275 КК України);
- порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (тільки ч.1 ст.276 КК України);
- блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (тільки ч.1 ст.279 КК України);
- примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків (тільки ч.1 ст.280 КК України);
- порушення правил повітряних польотів (тільки ч.1 ст.281 КК України);
- порушення правил використання повітряного простору (тільки ч.1 ст.282 КК України);
- самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда (тільки ч.1 ст.283 КК

України);

- ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха (ст.284 КК України);
- неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден (ст.285 КК України);
- керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (ст.286-1 КК України);
- знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст.290 КК України);
- групове порушення громадського порядку (ст.293 КК України);
- заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст.295 КК України);
- хуліганство (тільки ч.1 ст.296 КК України);
- незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (тільки ч.1 ст.298 КК України);
- знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (тільки ч.1 ст.298-1 КК України);
- жорстоке поводження з тваринами (тільки ч.1 ст.299 КК України);
- створення або утримання місць розпусти і звідництва (тільки ч.1 ст.303 КК України);
- незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (тільки ч.1 ст.309 КК України);
- посів або вирощування снотворного маку чи конопель (тільки ч.1 ст.310 КК України);
- незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (тільки ч.1 ст.311 КК України);
- незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (тільки ч.1 ст.319 КК України);

- спонукання неповнолітніх до застосування допінгу (тільки ч.1 ст.323 КК України);
- ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу (ст.335 КК України);
- ухилення від військового обліку або спеціальних зборів (ст.337 КК України);
- незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні (ст.339 КК України);
- опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (тільки ч.1 ст.342 КК України);
- втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст.343 КК України);
- погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (тільки ч.1 ст.350 КК України);
- перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст.351 КК України);
- перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати (ст.351-1 КК України);
- перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст.351-2 КК України);
- самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи (тільки ч.1 ст.353 КК України);
- примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (тільки ч.1 ст.355 КК України);
- самоправство (ст.356 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем

- або їх пошкодження (тільки ч.1 ст.357 КК України);
- підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (тільки ч.1, 2, 4 ст.358 КК України);
 - умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі (тільки ч.1 ст.360 КК України);
 - завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (тільки ч.1 ст.371 КК України);
 - розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (тільки ч.1 ст.381 КК України);
 - введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (тільки ч.1 ст.384 КК України);
 - відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст.385 КК України);
 - перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку (ст.386 КК України);
 - розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування (ст.387 КК України);
 - ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст.389 КК України);
 - умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості (ст.389-1 КК України);
 - невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст.390-1 КК України);
 - порушення правил адміністративного нагляду (ст.395 КК України);
 - втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст.397 КК України);
 - представництво в суді без повноважень (ст.400-1 КК України);
 - необережне знищення або пошкодження військового майна (тільки ч.1 ст.412 КК України);
 - незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст.445 КК України) [2].

Таке виділення кримінальних проступків в окремий інститут тягне за собою зміну класифікації злочинів, про що в свій час писала Л.М. Кривоченко [56] та відома російська вчена Н.Ф. Кузнецова [61]. А також інститут кримінальних проступків потребує зміни кримінологічного розуміння злочинів і злочинності [52].

Провадження проступку в кримінальне законодавство України є дискусійним. Згідно Концепції, передбачено впровадження кримінального (підсудного) проступку, до яких пропонується віднести: 1) окремі діяння, що за чинним КК України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства визначатимуться законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки; 2) діяння передбачені чинним КУпАП, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо) [6].

Вказаний законодавчий акт визначає певні орієнтири подальшого розвитку кримінального закону, проте, сьогодні поняття та правова природа пропонованого виду кримінального діяння, позначеного терміном «кримінальний (підсудний) проступок» в кримінально-правовій доктрині освітлено фрагментарно. Поняття (кримінального) проступку розглядається в кримінальному праві України лише при порівняльному огляді поняття злочину у кримінальному законодавстві інших держав або при дослідженні окремих етапів історії становлення кримінального законодавства сучасної України. Проте дослідження проступку як виду кримінального діяння зберігає свою актуальність із наступних обставин:

По-перше, залишається відкритим питання, що таке проступок в кримінальному законодавстві: це вид правопорушення, вид злочину чи поєднання вказаних діянь.

По-друге, в чому конкретно проявляється проступок в кримінальному законодавстві та праві, та яке його місце серед інших видів правопорушень.

По-третє, якими загальними властивостями володіє проступок в кримінальному законодавстві.

Відповідь на вказані питання, надасть змогу зрозуміти, що таке проступок як вид кримінально-караного діяння та більш детально дослідити його властивості, а також загальні та спеціальні питання відповідальності за вчинення проступку в кримінальному законодавстві, види покарань, що повинні застосовуватись за його вчинення. Для дослідження проступку як виду кримінально-караного діяння розглянемо критерії відмежування злочинів із іншими видами проступків, залежність та взаємозв'язок запропонованих критеріїв при віднесенні законодавцем тих чи інших діянь, до злочинів чи до інших проступків [92, с. 32-35].

Проступок в теорії права розглядають, в залежності від антисоціальних властивостей та характеру суспільної шкідливості, як один із двох видів правопорушень поряд із злочином. До проступків належать всі види правопорушень, крім злочинів.

Проступок в теорії права визначають як винувате протиправне діяння, яке характеризується, у порівнянні із злочином, меншим ступенем суспільної небезпеки, які тягнуть за собою застосування не кримінально-правових санкцій, а заходів адміністративного, дисциплінарного або цивільно-правового впливу.

Крім того, поняття проступку у більшості випадків використовується як тотожне поняттю правопорушення без якогось змістовного розмежування, що є, на нашу думку, некоректним оскільки правопорушення є більш загальним поняттям, яке за діючим законодавством охоплює всі види проступків та злочини. Межа між злочином та іншими видами проступками існує у вигляді поступового переходу [78, с. 111].

Серед вчених є різні погляди на критерії поділу правопорушень на види. М.П. Карєв та С.Ф. Кечек'я в залежності від суспільної небезпеки диференціюють правопорушення на дві основні групи: проступки (адміністративні, дисциплінарні тощо) та злочини.

На думку проф. І.С. Самоценка, вказана класифікація правопорушень відображає матеріальну сутність діяння, характер протиправних діянь та ступінь їх суспільної небезпеки, проте є прийнятною лише у випадку, коли мова йде про юридичний факт [91, с. 45].

На нашу думку, вказана класифікація пропонується вченими, що є прихильниками розмежування злочину та інших видів правопорушень, як різних за своєю природою суспільно небезпечного та суспільно шкідливого діянь. Проф. М.І. Ковальов поділяв правопорушення залежно від галузі правового регулювання на злочини, адміністративні, цивільно-правові, трудові та інші види правопорушень. Різниця між вказаними видами діяння, на думку цього вченого, полягає лише у видах відповідальності, а також в положеннях конституційних норм [40, с. 113]. Класифікація запропонована М.І. Ковальовим, на нашу думку, характерна для нормативістського праворозуміння та є непринятною для нашого дослідження.

Класифікація правопорушень запропонована І.С. Самоценком за своєю сутністю є матеріальною класифікацією, тобто види проступків виділяються за характером юридичної санкції, формою посягання, формою реакції держави (інших суб'єктів правовідносин).

Вищевказаний критерій, на нашу думку, є оптимальним, оскільки забезпечує поділ правопорушень не в залежності від місцезнаходження порушеної законодавчої норми, а від суті та характеру виду правопорушення. У зв'язку із чим, в роботі використаємо класифікацію запропоновану І.С. Самоценком, яка полягає в поділі правопорушень на злочини, адміністративні правопорушення (проступки), цивільно-правові та дисциплінарні проступки. Критерії класифікації вказаних видів правопорушень на види можна розглядати одночасно і критеріями розмежування злочинів та інших видів правопорушень. Для з'ясування правової природи проступку кримінально-правовій доктрині дослідимо критерії відмежування інших правопорушень від злочину.

Традиційним для розмежування злочину та інших видів правопорушень, є розмежування за суспільною небезпекою. Погляди більшості вчених, прихильників вказаного критерію розмежування злочину та інших правопорушень, можна поділити на дві умовні групи. Перша група вчених стверджувала, що злочин є суспільно небезпечним діянням, а всі інші правопорушення – суспільно шкідливі [59, с. 5]. До науковців, які підтримували цю позицію, належали Н.Д. Дурманов [31], І.С. Самошенко [91], М.І. Ковальов [40], В.Н. Кудрявцев [59], М.П. Карпушин [38], В.І. Курляндський [38] та інші.

Друга група вчених, зокрема, С.М. Братусь, вважав що всі правопорушення, зокрема, і злочини, є суспільно небезпечними, але правопорушення відрізняються від злочинів лише за ступенем суспільної небезпеки – проступок є менш суспільно небезпечним в порівнянні із злочином [18, с. 134].

Такої ж позиції дотримувався Я.М. Брайнін, який зазначав, що ст. 1 Основ кримінального законодавства 1958 р. визначала злочинами лише деякі (частину) із суспільно небезпечних діянь [19, с.12] тобто не всі суспільно небезпечні діяння є злочинами. Вказану позицію також відстоювали в своїх роботах О.Ф. Шишов, М. Турецький, А. Сахаров, Ю. Денісов, О.А. Герцензон, Ю. Мельникова [69] та інші. З позиції порівняльного правознавства це питання досліджував Марченко М.М. [67] та Мирошніченко Н.А. [70]. На це звертав увагу Оборотов Ю.М. [77].

Як ми і зазначали, для дослідження природи пропонованого виду кримінального діяння, розпочнемо із дослідження критеріїв відмежування злочину від інших видів правопорушень.

Оскільки суспільну небезпеку визначають як основний критерій розмежування злочину та інших видів правопорушень, звернемо увагу, що таке «суспільна небезпека» для кримінального діяння, в чому вона проявляється та чи дійсно суспільна небезпека є тим «універсальним» критерієм розмежування злочинів із іншими видами правопорушень.

Аналіз поглядів вчених на поняття суспільної небезпеки, свідчить, що суспільна небезпека визначається як загальна властивість злочину, яка виражається через закріплені в кримінальному законі об'єктивно-суб'єктивні ознаки діяння, які встановлюються правозастосовними органами.

Таким чином, узагальненим збиральним поняттям суспільної небезпеки для кримінального діяння є заподіяння шкоди або створення реальної загрози її заподіяння для суспільних відносин за певними суб'єктивно-об'єктивних ознаками.

Ступінь суспільної небезпеки або її відмінність від шкідливості, а відповідно й ознаки за якими розмежовують злочини із іншими видами правопорушень зводять до: а) важливості та значення об'єкту посягання; б) тяжкості шкоди; в) способу скоєння виду правопорушення, в окремих випадках до обстановки, місця, часу скоєння правопорушення; г) форми вини, інших суб'єктивних ознак, що визначають ступінь, характер, об'єм суспільної небезпеки діяння та інші показники суспільної небезпеки діяння.

Отже, є основним критерієм розмежування злочину та правопорушення – суспільна небезпека, яка визначається в першу чергу об'єктом посягання, об'єктивною стороною, формою вини, суб'єктом злочину.

Приходимо до висновку, що сутнісною відмінністю злочину від інших досліджуваних видів правопорушень є: для дисциплінарного проступку є порушення правил внутрішнього розпорядку, дисциплінарних статутів; цивільно-правового проступку – порушення цивільно-правової угоди; для адміністративного правопорушення (проступку) – порушення прав та обов'язків в сфері зовнішнього державного управління, а сутністю злочину є посягання на найважливіші суспільні відносин, що забезпечують існування людини як біологічної істоти, малих та великих соціальних груп.

Разом із цим при розмежуванні законодавцем злочину і правопорушення не завжди додержується вказана сутнісна відмінність. В подібних випадках

злочином визнається управлінське правопорушення (наприклад такі ст. ст. 248, 390, 391, 395 КК України та інші).

Вказані випадки можуть свідчити про неповне застосування законодавцем критеріїв розмежування злочинів із правопорушеннями, що призводить до того, що певним злочинам притаманні ознаки правопорушень, а певних правопорушенням ознаки злочину.

В науковій літературі зверталась увага на особливості *наслідків вчинення вказаних діянь, характеризувались як особливі види правовідносин або особливі форми їх реалізації*, відмічалась в загальних рисах *особлива правова природа вказаного діяння*.

Особливості за наслідками. А.І. Галаган приходять до висновку, що у зв'язку із прийняттям Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26.07.1996 р. «Про посилення відповідальності за хуліганство» відбувається посилення відповідальності за хуліганство (позбавлення пільг, при повторному вчиненні діяння визнається злочином), що створює «адміністративну судимість», яка має кримінально-правове значення [21, с. 78]. Виділення А.І. Галаганом такого поняття як «адміністративна судимість» свідчить, що певна категорія неуправлінських діянь кримінального характеру, які не могли бути підставою для притягнення до кримінальної відповідальності, із прийняттям КУпАП віднесені до адміністративних правопорушень (проступків).

Поняття «адміністративної судимості», на нашу думку, є штучним та свідчить про широке використання в кримінальному законодавстві УРСР преюдиції дисциплінарної або адміністративної або про кумуляцію правопорушень при створенні підстави для притягнення до кримінальної відповідальності (повторність вчинення правопорушень).

І.І. Карпец підтримуючи ідею створення кримінального проступку як «пограничного» виду діяння між злочином та адміністративним правопорушенням (проступком), вказував на особливості наслідків вчинення вказаного діяння – призначення заходів громадського впливу [37, с. 100].

На думку А.І. Марцева однією із особливостей вказаного виду діяння є виправний характер покарань [68, с. 47]. Позиції вказаних вчених доводять існування серед злочинів, категорії за які застосовуються заходи громадського впливу, покарання виправного характеру.

Особливості у формах реалізації правовідносин. Розглядаючи підстави накладення адміністративних стягнень Д.Н. Бахрах, А.Е. Лунєв та В.А. Малих приходили до висновку, що підставою застосування деяких адміністративних стягнень є не лише адміністративне правопорушення (проступок), а й окремі види злочинів [27, с. 87].

На думку М. Турецького положення КК РСФСР, а саме примітка 2 ч. 2 ст. 112 також встановлено кримінальну відповідальність за дисциплінарні проступки [102, с. 17, 18, 20].

А. Тарбагаєв також на початку 90-х років звертав увагу на існування дисциплінарної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених положеннями КК РСФСР. Досліджуючи адміністративну відповідальність в кримінальному праві А.Н. Тарбагаєв також зазначив, що в кримінальному праві функціонує та широко застосовується інститут адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової відповідальності та заходи громадського впливу [97, с. 62].

На думку В.І. Курляндського, фактично відбувалась не індивідуалізація відповідальності, а її диференціація, інакше кажучи обиралась не міра відповідальності, а її вид, одне й теж діяння визначалось або як злочин або як правопорушення [63, с. 83]. Відбувався вибір між кримінальною відповідальністю та заходами громадського стягнення.

Досліджуючи вказаний інститут С.Г. Келіна прийшла до висновку, про широке застосування практики звільнення від кримінальної відповідальності, навіть, без порушення кримінальних справ згідно із положеннями ст. 10 КПК УРСР [39, с. 77].

Згодом положення ст. 43 Основ кримінального законодавства СРСР 1958 р. було доповнено ч. 3, відповідно до якої особи, що скоїли злочин, за який

передбачено покарання не більше одного року, можуть бути звільненні від відповідальності та до них можуть бути застосовані заходи адміністративного стягнення в вигляді штрафу в розмірі до 100 руб., або виправні роботи на строк від одного до двох місяців, або арешт до 5 діб [27, с. 54].

Одразу ж 23.03.1977 р. в КК УРСР ст. 51 «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення, примусових заходів виховного характеру або громадського впливу» викладено в новій редакції із аналогічним змістом.

В наукових коментарях до КК УРСР С.С. Яценко, В.І. Шакурн зазначали, що вказане положення застосовувалось по таких справах як хуліганство, умисне легке тілесне пошкодження, побої, злочини, які визнаються такими у випадку скоєння адміністративного правопорушення (проступку) повторно (незаконне полювання тощо) [104, с. 105]. Вказане положення кримінального законодавства Ю.Б. Мельниковою розглядалось як факультативна декриміналізація [69, с. 44].

Протилежну позицію займав А.Н. Тарбагаєв, вказуючи, що притягнення до дисциплінарної відповідальності неможна пояснити ні декриміналізацією, оскільки це прерогатива законодавця, ні особливим інститутом звільнення від кримінальної відповідальності, оскільки відмінною ознакою поділу законодавства на галузі є самостійний вид відповідальності [97, с. 93].

На думку А.Н. Тарбагаєва, єдиним розумним поясненням заміни кримінальної відповідальності іншими видами відповідальності є те, що серед складів злочинів, містяться діяння, які не досягли ступеня суспільної небезпеки характерного для злочинів та є, так званими, «кримінальними проступками». Чому за порушення положень адміністративного законодавства настає кримінальна відповідальність, з точки зору здорового глузду, на думку А.Н. Тарбагаєва, пояснити досить важко, і взагалі неможливо пояснити правомірність та доцільність включення в число злочинів адміністративних правопорушень (проступків) [97, с. 105].

Сьогодні у КК України збережений інститут притягнення до дисциплінарної відповідальності за скоєння злочину (в ст. 401 КК України), збережено застосування заходів громадського впливу за скоєння злочину при заміні кримінальної відповідальності згідно із ст. 47 КК України. При цьому, як вказує Ю.В. Баулін, звільнення від кримінальної відповідальності із зазначеної підстави є дискреційним для суду [17, с. 49].

Застосування окремих підстав звільнення від кримінальної відповідальності часто суперечить змісту інституту звільнення від кримінальної відповідальності.

Наприклад, застосування такої підстави як передача на поруки трудовому колективу головних бухгалтерів, що видають працівникам власних трудових колективів завідомо неправдиві довідки (Постанова Володарського районного суду Київської обл. від 22.05.2007 р. по справі № 1п-5) або в інтересах підприємства (Ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 08.02.2005 р. по справі б/н), керівників на поруки власному трудовому колективу за службове підроблення (Ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23.10.2008 р. по справі б/н.) або на поруки власному трудовому колективу за вчинення злочину передбаченого ст.175 «Невиплата заробітної плати...» КК України тобто за вчинення злочину проти власного трудового колективу (Постанова Лубенський міськрайонний суд Полтавської обл. від 01.06.2009 р. по справі № 1-149/2009). Необхідно погодитись із Ю.Ю. Коломієць, що застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності в КК України не як виключення, а як загальне правило, втрачає заохочувальну роль [44, с. 94].

У зв'язку із цим, підхід розмежування злочину із іншими видами правопорушень за допомогою інституту звільнення від кримінальної відповідальності призводить до стирання меж між злочинами та дисциплінарними, адміністративними проступками не лише в досліджуваних випадках, але й в інших випадках, коли до посадових осіб, що скоїли злочин,

які повинні бути покарані в за кримінальне діяння, застосовується лише догана, переведенням на іншу роботу або посаду, звільнення із роботи.

Отже, до проступку як виду кримінально-караного діяння пропонується віднести злочини та неуправлінські проступки. Серед злочинів які пропонується трансформувати у кримінальні проступки належать окремі злочини невеликої тяжкості; із адміністративних правопорушень (проступків) пропонується трансформувати найнебезпечніші неуправлінські проступки. Вказані діяння займають суміжне місце між такими видами правопорушень як адміністративні, цивільно-правові, дисциплінарні з одного боку та відповідно злочинами – з іншого.

До загальних властивостей проступку як виду кримінально-караного діяння можна віднести:

- «змішаний», «пограничний» характер та є суміжним видом діяння між злочином та іншими видами правопорушень (проступків);
- об'єктивно-суб'єктивні ознаки вказаного діяння включають інші види правопорушень (адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові), що в конструкції кримінально-правової норми іноді виражається в формі дисциплінарної, адміністративної або цивільно-правової преюдиції;
- за вказане діяння КК України передбачене «змішані» покарання поряд із позбавленням волі; іноді є підставою застосування інших видів відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, заходів громадського стягнення).

Пропонується наступне поняття кримінального проступку в тексті Кримінального кодексу України: «Кримінальний проступок – це вид кримінального правопорушення, який має знижений ступень суспільної небезпеки, за вчинення якого застосовуються кримінальні стягнення та не тягне судимості.». При цьому доктринальне визначення кримінального проступку може відрізнятися від законодавчого.

РОЗДІЛ 2. ОЗНАКИ ТА НАСЛІДКИ ПРОСТУПКУ ЯК ВИДУ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНОГО ДІЯННЯ

2.1. Об'єктивні ознаки проступку як виду кримінально-караного діяння

До об'єктивних ознак будь-яких правопорушень традиційно відносять об'єкт посягання та об'єктивну сторону.

Об'єкт посягання. Дослідимо спочатку особливості об'єкту проступку в кримінально-правовій доктрині. На нашу думку, ряд об'єктів посягання неуправлінських проступків через відсутність управлінського характеру, особливості механізму посягання на об'єкт, більш схожі до злочинів, а ніж до управлінських правопорушень, та за наслідками мають кримінально-правовий характер (*перша група діянь*). Крім того, серед об'єктів злочинів невеликої тяжкості, яким, навпаки, не притаманний управлінський характер, є певна категорія діянь, яким не заподіюється суттєва злочинна шкода об'єкту посягання, через що вони не становлять великої суспільної небезпеки (*друга група діянь*).

Відомо, що найбільш поширеним є погляд на об'єкт злочину як «суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом» [98, с. 15]. Під об'єктом адміністративного правопорушення (проступку) розуміють всю сукупність відносин, що ставляться під охорону законодавства про адміністративні правопорушення [10, с. 75], таким же є розуміння і об'єкту цивільно-правових [115, с. 175] та дисциплінарних правопорушень [13, с. 383]. Отже, визначення об'єкту злочину та об'єкту правопорушення є подібними.

Згідно із ч. 1 ст. 9 КУпАП об'єктами посягань адміністративних правопорушень (проступків) є громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління. Перелік об'єктів кримінально-правової охорони, посягання на які визнається злочином, у понятті злочину, наведеного в ч.1 ст. 11 КК України, відсутнє, порівняно із визначенням адміністративного правопорушення, що наводиться в ч.1 ст.9 КУпАП. Аналіз

об'єктів правової охорони вказаних в ч.1 ст. 9 КУпАП та загального об'єкту кримінально-правової охорони свідчить, що суспільні відносини власності та суспільні відносини щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки є об'єктами посягання, які ставляться під охорону КК України, та КУпАП, тобто належить до загального об'єкту посягання як злочину, так і адміністративного правопорушення. У зв'язку із тим, що «права і свободи громадян» є елементом (змістом) всіх правовідносин, а посягання на них визнається як об'єктом більшості правопорушень, так і злочинів, – вказані об'єкти не будуть нами розглядатися як розмежувальною ознакою об'єктів посягання адміністративних правопорушень та злочинів. Так, на думку С.Ф. Константінова та В.В. Сокурєнко, вказані об'єкти не є об'єктами адміністративних правопорушень, проте і не є об'єктами злочинів, оскільки вказані діяння не становлять значної суспільної шкоди [51, с . 312].

Вищенаведене свідчить, що до загального об'єкту адміністративних правопорушень адміністративного права України відносять дві групи суспільних відносин, що регулюються вказаною галуззю права: 1) управлінські відносини; 2) адміністративно-деліктні (або адміністративно-охоронні) відносини.

Сутність адміністративного правопорушення, в тому, що воно посягає на порядок здійснення певної діяльності, механізмом заподіяння шкоди вказаному об'єкту є невиконання або неналежне виконання обов'язків певною посадовою особою для забезпечення позитивних змін у діяльності підприємства. Способом посягання на управлінський об'єкт у більшості випадків є спосіб, що в кримінальному праві іменують як розрив соціального зв'язку-змісту – елементу суспільних відносин, із таким механізмом посягання як «із середини» [98, с. 15]. Посягання на «соціальний зв'язок» у вказаних правопорушеннях здійснюється через невиконання особою управлінських обов'язків; вчинення активних дій, спрямованих на виключення себе із існуючих суспільних відносин; видання неправомірного акту тощо [53, с. 14].

Із наведених тверджень можна зробити висновок про штучність віднесення до адміністративного права проступків, що посягають на власність, громадський порядок та громадську безпеку, оскільки відмежування за предметом правового регулювання є формальним (нормативістським) розмежуванням без врахування сутнісної відмінності посягань на вказані об'єкти [47, с. 47; 48, с. 50; 49, с. 19; 50, с. 31]. Відсутність управлінського характеру для певних неуправлінських проступків, за які встановлена відповідальність КУпАП, як критерій трансформації вказаних діянь у кримінальні проступки знайшов своє закріплення в п. 1 Розділу II Концепції [6].

Отже, власність, громадська безпека та громадський порядок, за характером та своєю правовою природою, способом посягання, механізмом посягання та заподіянням шкоди мають кримінально-правовий характер та, на нашу думку, можуть бути об'єктами пропонованого виду кримінального діяння (кримінального проступку).

До пропонованого виду кримінального діяння необхідно відносити діяння, відповідальність за які встановлена такими положеннями КУпАП як: ст. 44 «Незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів...», ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна», ч.1-2 ст. 104 «Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств», ст.173 «Дрібне хуліганство», ч.2 ст. 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного примусу», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», ст. 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння», ст. 181-1 «Заняття проституцією». Адміністративне правопорушення, передбачене ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», може бути віднесеним до цивільно-правових правопорушень.

Другою групою діянь, які пропонувалось трансформувати у кримінальні проступки в ході дискусії другої половини ХХ ст. та згідно положень Концепції, є окрема категорія злочинів. Для дослідження злочинів, які необхідно трансформувати в інший вид кримінального діяння, розглянемо об'єкт злочину та їх відмінність від інших правопорушень за правовою природою.

Розділ II Концепції не дає визначення, які із злочинів невеликої тяжкості за об'єктами посягання або іншими ознаками необхідно відносити до кримінальних проступків. Концепція визначає лише такі критерії як: «не володіють значним ступенем суспільної небезпеки». Спробуємо розвинути позицію укладачів Концепції шляхом дослідження відмінності правової природи об'єктів злочинів, різних за ступенем тяжкості, для з'ясування матеріального критерію трансформації злочинів у кримінальні проступки.

І.Я. Козаченко, в ході дослідження санкцій за злочини проти життя та здоров'я, встановлено чіткий взаємозв'язок між видами об'єктів кримінально-правової охорони та видом та тяжкістю покарання: чим більше об'єкт кримінально-правової охорони наближений до біологічного початку людини (людського життя та здоров'я), тим ширше застосовується таке покарання як позбавлення волі [42, с. 171]. Тобто, за злочини проти життя та здоров'я санкції кримінально-правових норм передбачають найбільш суворі покарання.

Друга група кримінальних діянь, які можуть трансформовані у кримінальні проступки, в більшій мірі є формальними порушеннями, порушенням позитивних прав, похідних від природних прав і свобод [65, с. 34], які залежать від національного законодавства та локальних нормативних актів, місця та часу вчинення, а їх система постійно змінюється. Вказану категорію кримінальних діянь в історії кримінального законодавства України іменували проступками або поліцейськими проступками.

Іншу категорію злочинів, похідних від природних, становлять умовні злочини (квазі-злочини) [113, с.115] або дріб'язкові злочини [36], що вчиняються в управлінських системах, посягають на права людини другого,

третього та четвертого покоління, не суперечать етичним нормам та посягають на суспільні відносини в сфері певних правил (безпосередній основний об'єкт посягання), а здоров'я, майно, тощо (безпосередній додатковий обов'язковий об'єкт посягання). Слід відмітити, що в законодавстві багатьох європейських країн інститут кримінальних проступків застосовується надзвичайно широко [105, 106, 107, 108, 109].

Наприклад, Вироком Хмельницького міськрайонного суду від 13.06.2011 р. ОСОБА_1 визнана винною у вчиненні злочину передбаченого ч.1 ст. 271 КК України. При цьому в обвинувальному висновку посягання на безпосередній об'єкт злочину описано наступним чином: «ОСОБА_1 в порушення вимог ст.ст. 13, 18 Закону України «Про охорону праці» допустив до роботи ОСОБУ_14 без проведення з нею інструктажів з охорони праці, достовірно знаючи про цей свій обов'язок 11.05.2010 р. о 18 год. під час виконання робіт по пакуванню цукру на "Установці пакувальній ИСУ", в механізмі запайки та обрізки пакунку застряг пакетик з цукром, ОСОБА_14 вирішила його поправити..." Особа_14 не зупинила при цьому установку. В цей момент спрацював механізм стискання та запаювання, притиснувши та обпікши пальці обох рук ОСОБА_14, чим останній були заподіяні легкі тілесні ушкодження (*які створюють склад злочину – прим. наше*)...» (Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької обл. від 13.06.2011 р. по справі № 1/2218/902/11). Аналіз вказаного об'єкту злочину, передбаченого ст. 271 КК України, свідчить, що має місце посягання на такий основний безпосередній об'єкт злочину як суспільні відносини з охорони праці та додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт злочину – здоров'я особи. У випадку відсутності легких тілесних ушкоджень вказане діяння необхідно було б кваліфікувати як адміністративне правопорушення в сфері охорони праці та здоров'я населення за ст. 41 «Порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці» КУпАП. У випадку відсутності порушення законодавства про охорону праці з боку директора, склад адміністративного правопорушення та склад злочину був би відсутній.

Шкода у подібних конструкціях об'єктів посягання заподіюється шляхом посягання через певні управлінські відносини, відносини, які є основним безпосереднім об'єктом посягання та за своєю суттю є об'єктом трудового правопорушення (дисциплінарного – при вчиненні працівником на підприємстві, або адміністративного – при вчиненні роботодавцем). І лише у зв'язку із заподіянням шкоди здоров'ю, що в подібних складах злочинів є додатковими безпосереднім об'єктом злочину, – вказане діяння визнається злочином.

Отже, до кримінального проступку пропонується віднести діяння з такими особливостями в об'єктах посягання:

1) перша група діянь: неуправлінські проступки, які посягають на найважливіші цінності, проте заподіювана ними шкода є не істотною;

2) злочини невеликої тяжкості, основним безпосереднім об'єктом яких є здоров'я, майно, психіка, безпека, проте через незначну злочинну шкоду як обов'язкову ознаку основного безпосереднього об'єкту злочину володіють невисоким ступенем суспільної небезпеки.

Об'єктивна сторона. Об'єктивну сторону іменують «зовнішньою», проте такою вона є лише по відношенню до суб'єктивного, психологічного змісту діяння та одночасно є внутрішньою характеристикою для самого механізму кримінального посягання на охоронюваний об'єкт, оскільки вона розкриває його внутрішню структуру та взаємозв'язок утворюючих його ознак [58, с. 9].

Оскільки завданням нашого дослідження є дослідження об'єктивних ознак, зокрема, і об'єктивної сторони кримінальних діянь різних за правовою природою та адміністративних правопорушень, розглянемо загальновизнане поняття об'єктивної сторони кримінального діяння та адміністративного правопорушення, а потім проаналізуємо особливості об'єктивної сторони окремої категорії злочинів та неуправлінських проступків.

Поняття об'єктивної сторони правопорушення як правило визначається через такі ознаки як діяння (дія та бездіяльність), шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя,

засоби вчинення проступку [10, с. 100], дисциплінарного правопорушення [13, с. 383] та цивільно-правового правопорушення [115, с. 477]

Одразу слід зауважити, що до загальних обов'язкових ознак необхідно відносити лише діяння, оскільки зв'язок та наслідок є обов'язковими лише у матеріальних складах злочинів.

Г.В. Тімейко визначав діяння через систему таких загальних ознак як суспільна небезпека, протиправність, наявність волі та конкретність, що характеризують діяння або бездіяльність як зовнішні форми злочинної поведінки [101, с. 30].

На думку В.М. Кудрявцева, якщо діяння визнається злочином через порушення положень інших галузей законодавства або під умовою створення загрози особі або майну, – вказана протиправність є «змішаною» [58, с. 120]. Г.В. Тімейко, навпаки, стверджував, що кримінальна протиправність виключає інші види галузевої протиправності, і стверджував, що у подібних випадках необхідно говорити про «бланкетний спосіб вираження кримінальної протиправності», а не про «змішану протиправність» [101, с. 15]. В роботі будемо притримуватись позиції В.М. Кудрявцева.

В.Н. Кудрявцев виділяв пряму протиправність тобто таку, що встановлена безпосередньо в КК України та «змішану» протиправність, яка є такою у зв'язку із тим, що діяння заборонено нормами інших галузей законодавства [58, с. 121]. Разом із цим, на нашу думку, в даному випадку особливу увагу необхідно звертати на відмінність бланкетних ознак (терміни, що розкриваються в інших галузях права) злочинів та кримінально-правових норм із бланкетною диспозицією, оскільки таке розуміння призведе до того, що всі кримінально-правові норми можна віднести до бланкетних (вбивство порушує право на життя, закріплене в положеннях Конституції України, тощо).

На мою думку, «змішана» кримінальна протиправність є свідченням суміжної правової природи окремих злочинів невеликої тяжкості із іншими видами правопорушень, оскільки встановленню ознак злочину передують, як вказує Н.І. Пікуров, встановлення ознак адміністративного, дисциплінарного,

цивільно-правового правопорушення [85, с. 7, 15]. Тобто діяння є кримінально-протиправним лише у випадку наявності порушення положень інших галузей законодавства.

Що характерно, в конструкції ст. 51 «Дрібна крадіжка» КпАП для конструювання начебто галузевого, тобто управлінського виду правопорушення використовуються терміни «крадіжка», «розтрата», «шахрайство», «привласнення», визначення змісту яких надається в КК України і без яких застосування положень КпАП неможливо. Подібне використання правил законодавчої техніки в конструюванні складів правопорушень є, на нашу думку, ще одним доводом кримінально-правового характеру неуправлінських проступків, відповідальність за які встановлена КУпАП.

На думку В.О. Тулякова, однією із негативних тенденцій в кримінально-правовому регулюванні є суперечність між формальною визначеністю кримінально-правової заборони та віртуальністю її застосування [113, с. 259]. Вказана тенденція, на наш погляд, проявляється в тому, що будь-які труднощі у регулюванні певних суспільних відносин вирішуються шляхом створення складу злочину таким чином: склад правопорушення будь-то адміністративного, дисциплінарного чи цивільно-правового, додаються така конструкція наслідків як «..., якщо це заподіяло певні наслідки...» і вказана сукупність об'єктивно-суб'єктивних ознак включається до положень КК України вже як злочин. При цьому не враховуються проблеми, пов'язані із встановленням факту порушення вказаних положень законодавства, що свідчить про переслідування мотиваційної дії чи загальнопревентивного завдання кримінального закону. Проте вказані способи конструювання диспозицій кримінально-правових норм призводять до розширення кримінальної репресії та відповідно нечіткості КК України.

Звернемо увагу також на іншу форму об'єктивної сторони, таку як бездіяльність. Г.В. Тімейко визначав, злочинну бездіяльність як суспільно небезпечна, протиправна, вольова, складна та пасивна за своєю

характеристикою є поведінкою людини, в силу якої не попереджаються суспільно небезпечні наслідки та не досягається суспільно небезпечний результат в формі «чистої» бездіяльності, «недбалості» або «змішаної» бездіяльності [101, с. 64]. В.Б. Малінін та А.Ф. Парф'юнов відокремлюють три підстави визнання діяння злочинно бездіяльним – юридична (правове закріплення обов'язку), суб'єктивна (можливість виконати обов'язок), фактична (не виконання обов'язку) [66, с. 50].

А.А. Тер-Акопов стверджував, що злочини, вчинені у формі бездіяльності, як правило, посягають на суспільні системи які виступають як цілісні утворення, які підпорядковуються більш або менш стійким законам. Такими законами являються норми, правила поведінки, які носять загальний характер, якщо адресовані невизначеному колу осіб (система відносин, що забезпечують життя та здоров'я особи), або спеціальний (відносини, що забезпечують підприємств, установ та організацій) [100, с. 25].

Тож для пропонованого виду кримінального діяння, на нашу думку, притаманне співвіднесення двох форм діяння та співвіднесення вказаних форм діяння із різними видами протиправності. Об'єктивна сторона кримінального проступку у формі дії із прямою протиправністю у більшості випадків характерна для неуправлінських проступків, які, на нашу думку, необхідно трансформувати у кримінальні проступки. Об'єктивна сторона злочинів у формі діяння із «змішаною протиправністю», а також у формі бездіяння із «змішаною протиправністю» притаманна для злочинів невеликої тяжкості, в яких поєднується протиправність іншої галузі права до діяння та кримінально-правова протиправність.

Причинно-наслідковий зв'язок. Злочинні дії, спрямовані на виникнення шкідливих наслідків, у зовнішньому світі завжди причинні. Цю причинність іменують причинним зв'язком між діянням та наслідками, який є обов'язковою ознакою матеріальних складів злочинів.

В теорії кримінального права Г.В. Тімейко виділялись такі види причинного зв'язку як: безпосередній; опосередкований; необхідний;

необхідний зв'язок за наявності особливих умов на боці потерпілого [101, с. 121]. Оскільки у пропонований вид кримінального діяння пропонується трансформувати саме неуправлінські проступки та злочини невеликої тяжкості, звернемо увагу саме на особливості причинно-наслідкового зв'язку у вказаних діяннях. Для неуправлінських проступків та загальнокримінальних злочинів невеликої тяжкості притаманний безпосередній причинний або прямий причинний зв'язок, особливості якого полягають в спрямованості діяння на досягнення чітко визначеного наслідку (дрібна крадіжка, дрібне хуліганство тощо), інших причинно-наслідкових ланок та опосередкувань між діями, спрямованими на крадіжку, шахрайство, привласнення чи розтрату та розкраданням майна, які б потенційно могли б розглядатися причиною вказаного наслідку відсутні при встановленні в діях винуватої особи складу неуправлінського проступку. Такою, наприклад, є конструкція статей КУпАП пошкодження с/г насаджень (ч. 1-2 ст. 104 КУпАП), образлива лайка та чіпляння до громадян (ст. 174 хуліганство КУпАП), злісна непокора вимогам працівникам правоохоронних органів (ст. 185, 185-10 КУпАП).

Вказаний вид причинно-наслідкового зв'язку також притаманний для загальнокримінальних злочинів невеликої тяжкості, таких як ст. 125 Умисне легке тілесне ушкодження, ч. 1 ст. 126 Побої та мордування, ч. 1 ст. 129 Погроза вбивством КК України. Так, вказаний причинно-наслідковий зв'язок проявляється наступним чином в наступних обвинувальних судових вироків.

Для злочинів невеликої тяжкості, що посягають на суспільні відносини в певній сфері, які пропонується трансформувати у кримінальні проступки, притаманний опосередкований причинний зв'язок. Тобто зв'язок, при якому шкода потерпілому заподіюється через порушення певних правил (порядку охорони праці, порядок забезпечення безпеки виробництва, додержанням правил дорожнього руху тощо). Особливість вказаного причинного зв'язку в тому, що основною причиною виникнення наслідків є невиконання певних обов'язків, в непередбаченні виникнення суспільно небезпечних наслідків, в ненастанні суспільно корисних наслідків, які повинні були настати [101, с. 59,

113]. Прикладом опосередкованого причинного зв'язку є причинний зв'язок, описаний у наступному вирокі суду по обвинуваченню у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст. 271 КК України. Так, суд вказав, що «... вина Старшого майстра цеху через порушення положень п. 4.7. „Посадової інструкції змінного майстра паперового виробництва», шляхом допущення до виконання своїх обов'язків робітника у нетверезому стані, у зв'язку із чим вказаний працівник отримав тілесні ушкодження...» (Вирок Жидачівського районного суду Львівської обл. по справі № 1-58/11р. від 05.04.2011 р.).

Наслідок. А.С. Міхлін іменував наслідки елементом складу злочину та визначав наслідок як шкоду, заподіну злочинною діяльністю людини суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом [74, с. 16]. Складність об'єктів посягання обумовлює наявність декількох наслідків основного (захищаються саме порушеною кримінально-правовою нормою) та додаткового характеру (шкода, яким завдається одночасно із заподіянням шкоди наслідку основного характеру).

Питання наслідків як критерію визначення тяжкості діяння під час віднесення його до одного із видів кримінальних діянь – кримінального проступку чи злочину може вирішуватись виходячи із існуючих критеріїв відмежування злочинів невеликої тяжкості від інших злочинів. Так, наприклад, згідно із положень п. 21 Постанови «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» № 7 від 12.06.2009 р. поняття "шкода здоров'ю потерпілому" при визначення наслідку об'єктивної сторони згідно із ч. 1 ст. 271, ч. 1 ст. 275 КК України охоплює випадки, пов'язані із заподіянням особі середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, що спричинили короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності. Згідно положень п. 8 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» № 14 від 23.12.2005 р., наслідком об'єктивної сторони є заподіяння потерпілому середньої тяжкості чи

тяжких тілесних ушкодження. Співставляючи вказані наслідки із тяжкістю злочинів, можна прийти до висновку, що лише заподіяння легких тілесних пошкодження та виняткових випадках тілесних пошкодження середньої тяжкості належать до злочинів невеликої тяжкості.

У зв'язку із вищевикладеним, можливо запропонувати наступні наслідки як критерій визначення тяжкості виду кримінального діяння як кримінального проступку чи як злочину:

1) щодо діянь, які безпосередньо посягають на суспільні відносини, з охорони здоров'я, власності, психіки людини (як негативні зміни у основному безпосередньому об'єкті злочину), то наслідок у вигляді тілесних ушкоджень середньої тяжкості без пом'якшуючих обставин та більш тяжкі наслідки, пропонується визнавати наслідком злочину, а легкі тілесні ушкодження наслідком кримінального проступку;

2) всі злочини, які посягають на суспільні відносини в сфері певних правил, що заподіюють тілесні ушкодження середньої тяжкості (як негативні зміни у обов'язковому додатковому безпосередньому об'єкті злочину), трансформувати у кримінальні проступки, а випадку заподіяння тяжких тілесних ушкоджень – у злочини.

2.2. Суб'єктивні ознаки проступку як виду кримінально-караного діяння

Складність досліджених нами в п. 2.1. роботи об'єктивних ознак не управлінського діяння, злочинів невеликої тяжкості обумовлюють суб'єктивні ознаки проступку. Традиційно суб'єктивними ознаками посягання є суб'єкт та суб'єктивна сторона.

При дослідженні суб'єктивних ознак пропонованого виду кримінального діяння необхідно враховувати певні особливості. Для дослідження суб'єктивних ознак пропонованого виду кримінального діяння коротко розглянемо поняття та ознаки суб'єкту злочину, адміністративного

правопорушення (проступку), дисциплінарного та цивільно-правового проступку.

Суб'єктом злочину, згідно ст. 18 КК України, є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці від 16 років, а у окремих, передбачених ч.2 ст. 22 КК України випадках, – у віці 14 років. Так, дослідження положень КК України свідчить, що в окремих випадках вік особи, як ознака суб'єкту злочину, збільшується до 18 років або до 25 років тощо.

Не зважаючи на існування легального визначення суб'єкту злочину в КК України, однозначна думка серед науковців щодо віднесення суб'єкту злочину до ознак злочину в кримінальному праві відсутня. В підручнику під редакцією Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова суб'єкт злочину включається до поняття злочину, проте не розглядається як його обов'язкова ознака [57. с. 45], в інших підручниках, навпаки, – суб'єкт злочину включається до обов'язкових ознак злочину [15, с. 40].

Суб'єктом дисциплінарного проступку є фізична особа, яка перебуває у трудових відносинах із роботодавцем та досягла віку трудової право дієздатності [13, с. 381]. Суб'єктом цивільно-правового проступку є учасники цивільних правовідносин [115, с. 245], тобто майнових та особистих немайнових відносин. КУпАП не містить визначення суб'єкту адміністративного правопорушення. Проте аналіз положень ст.ст.12, 20 КУпАП, які встановлюють такі ознаки, як вік та осудність, а також положення ст. ст. 13-16 КУпАП, в яких вказується, що суб'єктом адміністративного правопорушення є фізична особа, свідчить, що ознаки суб'єкту злочину і адміністративного правопорушення є подібними.

У правовій доктрині є спільна класифікація ознак суб'єкту адміністративного правопорушення та суб'єкту злочину, такі ознаки поділяють на загальні та спеціальні (соціальні). До загальних ознак відносять вік, осудність, а до спеціальних – ознаки, що вказують на особливість правового стану суб'єктів і дозволяють диференціювати відповідальність на адміністративну та кримінальну (громадянство, посадове становище суб'єкта

відповідальності, відсутність права на екстериторіальність) [32, с. 83]. Таким чином, і в адміністративному, і в кримінальному праві виділяють загальний суб'єкт як злочину, так і адміністративного правопорушення (проступку) та спеціальний суб'єкт злочину і відповідно спеціальний суб'єкт адміністративного правопорушення (проступку).

Так, в окремих нормах КУпАП виділений статус таких суб'єктів адміністративних правопорушень (проступків), як: посадова особа, військовослужбовці, власники транспортних засобів (ст.ст.14-1, 15 КУпАП), які іменуються спеціальними суб'єктами адміністративних правопорушень [11, с. 74]. Спеціальним суб'єктом злочину, згідно із ст. 18 КК України, є особа, яка, крім загальних ознак, володіє спеціальними ознаками.

Проте, на нашу думку, поняття спеціального суб'єкту адміністративного правопорушення дещо некоректно співвідноситься із природою предмету адміністративного права України. Поняття «спеціальний» в тлумачних словниках визначається як «особливий», «призначений для чого-небудь».

Правовий статус посадової особи, притягнення до адміністративної відповідальності та застосування заходів примусу, є засобом впливу на посадових осіб підприємств та діяльність підприємств як об'єктів державного управління. Таким чином, із самого початку суб'єкт вчинення адміністративного правопорушення володіє «спеціальною» деліктоздатністю, яка проявляється в певному обсязі управлінських прав та обов'язків. Вищевикладене підтверджує, що всі суб'єкти адміністративного правопорушення (проступку) відрізняються (чи повинні відрізнятися) спеціальними ознаками, поряд із суб'єктом інших видів правопорушень, в тому числі злочину, отже, виділення «спеціального» суб'єкта адміністративного правопорушення, на нашу думку, є дещо некоректним. Якщо продовжувати логіку законодавця щодо виділення спеціальних суб'єктів адміністративних правопорушень (проступків), то необхідно окремо передбачити в КУпАП особливості щодо власників підприємств установ та організацій, громадян-

власників підприємств, що випускають і реалізують продукцію, яка не відповідає вимогам стандартів, власників джерел підвищеної небезпеки тощо.

Проте вказане виділення призведе до того, що більшість суб'єктів адміністративних правопорушень (проступків) будуть складатись із спеціальних видів суб'єктів адміністративних правопорушень (проступок), що в цілому ставить під сумнів логічність виділення спеціальних суб'єктів адміністративних правопорушень (проступків) наряду із декількома складами неуправлінських проступків із загальним суб'єктом адміністративного правопорушення.

Так, до діянь, суб'єктами яких можуть бути особи, що володіють лише «загальною» деліктоздатністю, належать склади правопорушень, передбачених такими статтями КУпАП, а саме: ст. 44 «Незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів...», ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна», ст. 51-2 «Порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності», ч.1-2 ст. 104 «Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», ст. 185-10 «Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника ДПС України».

Суб'єктом скоєння таких діянь може бути будь-яка осудна фізична особа, що досягла шістнадцятирічного віку і якій для скоєння вказаних проступків не потрібна наявність управлінських прав та обов'язків, тобто особа, що володіє «загальною» деліктоздатністю. Отже, поняття «загальної» деліктоздатності суб'єкту адміністративного правопорушення не зовсім відповідає поняття загального об'єкту адміністративного правопорушення.

Дослідивши суб'єктний склад відносин, що входять до загального об'єкту адміністративного правопорушення (проступку), можемо виділити склади

проступків, суб'єктами скоєння яких можуть бути фізичні особи, що володіють лише «загальною» деліктоздатністю (з притаманними їй ознаками осудності та віку). До вказаних діянь необхідно відносити діяння, відповідальність за які встановлена такими статтями, як: ст. ст. 44, 51, 51-2, ч. 1-2 ст.104, 173, ч.2 ст. 173-2, 180, 181-1, 185, 185-9, 185-10 КУпАП. Вчинення вищевказаних діянь не потребує наявності у суб'єкта спеціального статусу, а за предметом правового регулювання такі діяння не належать до предмету адміністративного права. Такі діяння можуть бути трансформувати у кримінальні проступки.

Ознаки суб'єктивної сторони проступку в кримінально-правовій доктрині.

Для дослідження суб'єктивних ознак кримінального проступку має суттєве значення також висвітлення такого обов'язково елемента суб'єктивної сторони кримінального проступку як вина. Враховуючи природу кримінального проступку, на наш погляд, дослідження значення таких елементів можливе лише після дослідження розгляду питання розмежування злочину та адміністративного правопорушення (проступку) за вищевказаними суб'єктивними ознаками.

Проте спочатку звернемо увагу на елементи вини як інституту кримінального, адміністративного, цивільного та трудового права України.

Аналіз поняття вини, вказаного в ст. 23 чинного КК України, як психічного ставлення до діяння, передбаченого цим кодексом, та його наслідків свідчить, що в кримінальному законі знайшла закріплення психологічна концепція вини та окремі елементи нормативної теорії вини. Визначення форм вини в ст. ст. 10, 11 КУпАП свідчить про існування тотожної концепції в КУпАП та адміністративному праві, не зважаючи на те, що КУпАП не приведено законодавчого визначення поняття вини. Таким чином, порівняльний аналіз визначення поняття «вини» в КК України та форм вини в КУпАП свідчить, що поняття вини у адміністративному та кримінальному праві подібні, хоча і не тотожні.

Для подальшого дослідження суб'єктивної сторони пропонованого виду кримінального діяння необхідно визначити особливості вини та її форм тих

діянь, які пропонується трансформувати у кримінальні проступки, а також звернути увагу на форми вини злочину та їх значення для розмежування злочину та управлінського правопорушення.

Психічне ставлення до діяння та його наслідків як єдиний процес складається із трьох складових частин: інтелектуальної (пізнавальної), вольової та емоційної. Інтелектуальний момент психічної діяльності є суб'єктивним уявленням про об'єктивну реальність, тобто свідомістю. Людська свідомість є формою ідеальних розумових образів, опосередкованих мовою, що є регулятором цілеспрямованої поведінки особи. В кримінальному законі «усвідомлення», «передбачення» особою суспільно небезпечного характеру свого діяння в рівній мірі характеризують інтелектуальну сторону психічного ставлення суб'єкту злочину до вчиненого нею умисного діяння [28, с. 35]. Оскільки, як було нами вже з'ясовано, розуміння вини в адміністративному праві подібне розумінню вини в кримінальному, то відповідно розуміння елементів вини повинно бути єдине для адміністративного та кримінального права, проте по суті є різним.

Вольовим моментом вини є «практична свідомість», тобто свідома саморегуляція поведінки, яка дає змогу людині скоювати той або інший вчинок [25, с. 10]. Вольовий елемент в КК України та в КУпАП зафіксований в таких формулюваннях як «бажання», «допускання», «розрахунок на відвернення наслідків». Навіть при повній відсутності вольового елемента (винувата особа щось забула, упустила, не врахувала) особа повинна відповідати не лише за те, що вона спрямувала свої дії на скоєння злочину, а й за не використання своїх здібностей для відвернення шкоди [28, с. 45].

Дослідження об'єктивної сторони кримінальних проступків в п. 2.1. цього Розділу роботи свідчить, що ряд злочинів невеликої тяжкості включають в свою конструкцію інші види правопорушень, а специфічність об'єкту полягає в посяганні на суспільні відносини в сфері певних правил, що спричиняє заподіяння шкоди здоров'ю, майну тощо. На нашу думку, психічне ставлення до діяння, яке вчиняється у зв'язку із порушенням певних управлінських

обов'язків, та психічне ставлення до наслідків у вигляді тяжких тілесних ушкоджень, майнової шкоди тощо, є різним.

Н.І. Пікуров зазначає, що порушення Правил дорожнього руху саме по собі є адміністративним правопорушенням, а у випадку заподіяння суспільно небезпечних наслідків юридична природа правопорушення змінюється на злочин. Проте зміна юридичної природи не може змінити того психічного ставлення суб'єкта, яке існувало у винуватого у момент порушення ПДР до самого факту порушення ПДР [80, с. 7]. Таким чином, психічне ставлення суб'єкта до самого порушення ПДР, тобто до адміністративного правопорушення, є умислом, а до заподіяння тяжких тілесних ушкоджень є необережністю.

Оскільки Пленум ВС України Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті від 23.12.2005 р. у своїх рекомендаціях звертає особливу увагу на те, що встановлення судами ставлення до факту порушення спеціальних правил є обов'язковим у відповідній сфері діяльності, судом, наприклад, підлягає встановленню суттєвості та тривалості відхилення суб'єкту від необхідної поведінки та наявності об'єктивної можливості виконання обов'язку в даній конкретній ситуації, чіткості та недвозначності формулювання необхідної поведінки у правилах [80, с. 32]. Проте на особливості встановлення ставлення особи до наслідків діяння у вказаній постанові не зазначено.

Слід погодитись із М.М. Дмитруком з приводу того, що діяння, які пропонується трансформувати у кримінальні проступки згідно Концепції реформування кримінальної юстиції притаманна умисна, необережна форма вини, а також «змішана» форми вини, яка, на думку вказаного автора підкреслює особливу природу окремих злочинів невеликої тяжкості, що можуть бути, переведенні у кримінальні проступки. Вказана суміжність полягає в умисному ставленні до порушення певних правил та в необережному ставленні до наслідків порушення вказаних правил [29, с. 10].

Умисна форма вини притаманна злочинам невеликої тяжкості, які не заподіюють істотних наслідків, а необережна форма вини притаманна злочинам, які за формою об'єктивної сторони вичиняються у вигляді бездіяльності. При цьому слід враховувати, що як зазначає Н.А. Мірошниченко злочини, вчинені з необережності, за наявності однакових наслідків, є менш суспільно небезпечними, ніж умисні злочини [72, с. 166].

У зв'язку із цим більш детально розглянемо поняття «змішаної» вини для визначення характеру особливостей, притаманних саме для вини при вчиненні кримінального проступку.

Існує два розуміння поняття «змішаної вини» – вузьке та широке. Суть вузького розуміння в тому, що під змішаною формою вини визначаються умисел до діяння та необережність до наслідків. При широкому підході науковці визначають змішану вини як співвідношення будь-яких видів форм вини, крім співвідношення самовпевненість – необережність. Прихильники широкої концепції змішаної вини переконані в наявності змішаної вини у складах злочинів, передбачених в ст.ст. 219, ч.1-2 ст. 177, ст. 218, ст. 220, ст. 221, ч. 2 ст. 223 та в інших статтях КК України. Форма змішаної вини, на думку таких вчених, конструюється як із прямим (або непрямым) умислом до діяння, так із прямим (або непрямым) умислом до наслідків.

На нашу думку, в широкій концепції не зовсім обґрунтованим є твердження про неоднорідність у психічному ставленні до будь-яких обов'язкових або кваліфікуючих ознак складу злочину таких, наприклад, як: співучасть, повторність, великий розмір наслідків та інше у складах ч.1-2 ст. 177, ст. 218, ст. 220, ст. 221, ч.1-3 ст. 212, ч.1 ст. 286, ч. 1 ст. 271, ч. 1 ст. 239, ст. 236 КК України, які, на думку М.І. Хавронюка, присутні у вказаних складах злочинів [114, с. 17]. На мою думку ставлення до кваліфікованих наслідків не може створювати такої психічної неоднорідності.

Поряд із цим А.А. Пінаєвим виділяється вузьке розуміння змішаної форми вини, коли можливе співвідношення тільки видів окремих форм вини. Змішаною виною є вина, за якої в одному складі злочину поєднуються декілька

ознак умисної форми вини та всі ознаки необережної форми вини [81, с. 142]. На нашу думку, найбільш прийнятною для подальшого дослідження є концепція вузького розуміння змішаної вини, оскільки широкий підхід до розуміння змішаної форми вини суперечить сутності виділення форм вини як єдиного суб'єктивного процесу, що складається із інтелектуального, вольового та емоційного елементів.

2.3. Система покарань за проступок як вид кримінально-карного діяння та питання судимості

Питання, які покарання необхідно застосовувати за вчинення кримінального проступку, є більш дискусійним та залежить від принципів впровадження категорії проступку в кримінальне законодавство. Оскільки зарубіжний досвід свідчить, що покарання використовується як формальний критерій визначення тяжкості діяння як кримінального проступку від злочину за видом та розміром стягнення, то відповідно вибір видів та міри покарання впливає на систему злочинів та інших правопорушень, які будуть трансформуватися у кримінальні проступки.

Запропонований перелік покарань в проекті Кодексу України про кримінальні проступки розміщеному у 2011 році на сайті Верховної Ради України містив в ст. 40 такі види покарання як: 1) штраф, 2) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, 3) громадські роботи, 4) спеціальну конфіскацію майна [89]. Застосування подібних видів покарань за вчинення кримінальних проступків пропонувалось В.Ф. Фефіловою, а також іншими науковцями неодноразово. Особлива увага зверталась на «виправні роботи, не пов'язані із позбавленням волі» [71, с. 88], проте пропонувалось використовувати у якості покарання за вчинення кримінального проступку також і арешт, і позбавлення волі на певний строк.

В цілому, слід погодитись із укладачами проекту Кодексу України про кримінальні проступки щодо видів покарань, які необхідно застосовувати за вчинення кримінального проступку, проте є ряд істотних зауважень.

По-перше, потребує уточнення також і сам перелік видів покарань запропонований за вчинення кримінального проступку в проекті Кодексу України про кримінальні проступки. З-поміж громадських робіт та виправних робіт дійсно необхідно віддати пріоритет громадським роботам. Позиція укладачів проекту Кодексу України про кримінальні проступки, щодо незастосування такого виду покарання як «виправні роботи» в даному випадку є обґрунтованою та виправданою [89]. Отже, застосування за вчинення кримінального проступку такого виду покарання як «громадські роботи» може бути одним із основних видів покарань поряд із іншими.

Проте незрозумілою є позиція укладачів проекту Кодексу України про кримінальні проступки щодо не сприйняття «арешту» як виду покарання, що може бути застосовано за вчинення кримінального проступку. Під час обговорення ідеї впровадження категорії кримінального проступку як до, так і після затвердження Концепції реформування кримінальної юстиції, більшість вчених звертали увагу на те, що КУпАП встановлює покарання, які мають кримінальний зміст, зокрема, «адміністративний арешт», «конфіскація майна», «оплатне вилучення майна», «позбавлення спеціальних прав». Застосування вказаних покарань в адміністративному порядку, як було доведено О.А. Банчуком та Р. Куйбідою, є такими, що порушують права, передбачені ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [16, с. 85], одним із свідчень кримінального характеру «адміністративного арешту» є Рішення Суду по Справі «Гурепка проти України» (Справа "Гурепка проти України" (Заява N 61406/00), у якому вказано, що арешт є кримінальним видом стягнення незалежно від його назви – «адміністративний арешт». Впровадження кримінального проступку буде сприяти додержанню прав людини, закріплених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, при застосуванні вищевказаних видів стягнення, які застосовуються на підставі положень чинного КУпАП.

Проте в проекті Кодексу за вчинення кримінального проступку навіть не передбачений такий вид покарання як «арешт». Дослідження «арешту» І.І.

Піскуном, як виду покарання, свідчить, що цей вид покарання історично обумовлений для КК України та відповідає міжнародним тенденціям розвитку покарання [118, с. 4], а його застосування за діючим КУпАП притаманне саме за вчинення такого неуправлінського діяння, який автор іменує «підсудним проступком» [82].

Питання системи покарань (санкцій) в кримінальному праві було предметом дослідження О.П. Козлова [43].

Дослідження діянь, за які застосовуються адміністративний арешт (ст. ст. 44, 51, 173, 173, 178, 185, 185, 185, 185, 187, 204 КУпАП), свідчить, що за матеріальними ознаками вказані діяння не належать до управлінських відносин, тобто не є управлінськими, а є кримінальними за своєю природою. На нашу думку, арешт є одним із основних видів стягнень, які повинні застосовуватись за вчинення кримінального проступку.

По-друге, недоліком у системі видів стягнень у проекті Кодексу України про кримінальні проступки є надмірний акцент на майнові стягнення – штраф. Безперечно, штраф повинен бути одним із основних стягнень, проте не єдиним [89]. Наповнення бюджету не повинне перетворюватись на панацею в протидії кримінальним правопорушенням.

По-третє, в пропонованому проекті Кодексу України про кримінальні проступки є ряд неточностей, які необхідно уточнити або враховувати при розробці інших проектів. На мою думку в проекті Кодексу допущено неточність у співвідношенні громадських робіт із штрафом. Відповідно до ст. 42 суд може замінити 10 годин громадських робіт на 50 грн. штрафу, тобто 1 год. громадських робіт еквівалентна 5 грн. штрафу, а в той час як згідно із санкціями Особливої частини співрозмірність видів покарань, передбачених в одній санкції як альтернативних покарань, істотно порушена та коливається від 5 грн. до 23 грн. за одну год. громадських робіт в порівнянні із 10 грн. за ст.42 проекту Кодексу [89].

В даному випадку пропорція порушена і тоді коли укладачі передбачали різні види покарань як альтернативні, взаємозамінні та рівноцінні, так і в тому

випадку, коли укладачі намагались передбачити різні покарання не лише за видом, а й за розміром [89].

Досліджуючи практику Суду, О. Банчук прийшов до висновку, що саме позбавлення волі як вид покарання на думку Суду є одним із критеріїв віднесення діяння до кримінальних правопорушень [16, с. 85].

Такий вид покарання як «роботи в громадських інтересах» існує в КК Франції. Крім того, при трансформації неуправлінських проступків та окремих злочинів невеликої тяжкості за вищезазначеними критеріями необхідно також враховувати матеріальні критерії, зокрема, встановлених в п. 2.1. та п. 2.2. Розділу II цієї роботи такі як особливості об'єкту, об'єктивної сторони та її елементів, суб'єктивної сторони [116, с. 47].

Зазначені матеріальні ознаки, звичайно, є ознаками, які необхідно використовувати законодавцю при переведенні окремих злочинів невеликої тяжкості, а також неуправлінських проступків в кримінальні проступки.

Проте після переведення вказані ознаки можуть враховуватись суб'єктами правозастосування, як критерії розмежування злочину, кримінального проступку та адміністративного правопорушення, при цьому основним повинен бути формальний критерій.

Також розглянемо види покарань, що пропонуються у законопроектах № 10146 від 03.03.2012 року та законопроекті № 10126 від 28.02.2012 року. Згідно ст. 51-1 проекту Кримінального кодексу України № 10146 від 03.03.2012 року, до осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом можуть бути застосовані такі види покарань: 1) штраф; 2) позбавлення спеціального права, наданого особі; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) громадські роботи; 5) виправні роботи; 6) арешт [86].

Згідно п. 29 проекту Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» № 10126 від 28.02.2012 року, до осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом можуть бути застосовані такі види

покарань: 1) штраф; 2) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 3) громадські роботи [87, 88].

Не погоджуємось із пропозицією М.М. Дмитрука про необхідність віднесення до системи покарань, що можуть застосовуватись за вчинення кримінального проступку таких видів покарань як обмеження волі, а також позбавлення волі строком до 2 років [29, с. 14].

Крім того дискусійним є сам термін, яким пропонується позначати наслідки кримінального проступку. Одні вчені пропонують його позначати як покарання, разом із тим більш обґрунтованою є позиція Н.М. Мирошниченко щодо необхідності позначення наслідку кримінального проступку як «кримінальне стягнення», а не як покарання [73, с. 185].

Отже, за кримінальні проступки можуть бути застосовані такі види кримінальних стягнень як: 1) штраф; 2) громадські роботи; 3) арешт; 4) позбавлення спеціального прав; 5) спеціальна конфіскація. При цьому штраф, громадські роботи, арешт мають бути основними кримінальними стягненнями, спеціальна конфіскація та позбавлення спеціальних прав додатковими кримінальними стягненнями.

РОЗДІЛ 3. ЗНАЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОСТУПКУ ЯК ВИДУ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНОГО ДІЯННЯ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Після розгляду передумов впровадження проступку, його суб'єктивних та об'єктивних ознак, відкритим залишається питання загального характеру, яке місце займає вказаний вид діяння в деліктному законодавстві, яким терміном позначати пропонований вид діяння, яким повинен бути спосіб впровадження вказаного діяння, що може бути підставою відповідальності при вчиненні проступку. Крім того, слід розглянути такі питання відповідальності при вчиненні проступку як співучасть, стадії тощо.

Питання терміну для позначення проступку в кримінально-правовій доктрині. На сучасному етапі у кримінально-правовій доктрині збереглася проблема термінології, оскільки у Концепції використовується поняття кримінальний проступок, а в дужках – підсудний проступок. Під час дискусії у кримінальному праві УРСР вказаний вид діяння пропонувалося позначати як аморальний проступок [79, с. 62], кримінальний проступок. У дореволюційному законодавстві використовувався термін «проступок» та «провина» [34, с. 370]. До речі, використання останнього терміну активно підтримувалось професором П.Л. Фрісом [11, с. 9], що відобразилось у використанні цього терміна в одній із редакцій Концепції, де кримінальний проступок пропонувалося позначати терміном «провина» або «підсудний проступок».

Застосування терміна «підсудний проступок» вперше було запропоновано С.Ф. Константиновим та В.В. Сокуренко [51, с. 312]. Поняття «аморальний проступок» використовується у трудовому законодавстві, а саме у п. 3 ст. 41 КЗпП як підстава звільнення працівників, які виконують виховні функції. Проте для позначення кримінального діяння використання терміна «аморальний проступок» є не прийнятним, оскільки вказаний вид діяння не завжди порушує норми моралі та не відображає сутності і небезпеки кримінального діяння. Не слід погоджуватися із доводом про необхідність використання поняття

«підсудний проступок», запропонованого С.Ф. Константиновим та В.В. Сокурено, який нібито адекватно буде сприйнято на побутовій правосвідомості. На нашу думку, негативно сприймається населенням термін «злочин», а не термін «кримінальний» у зв'язку із цим найбільш оптимальним є термін «кримінальний проступок». Вказаний термін також використовується у Проектах законів № 10126, № 10146.

Щодо загального поняття, яке об'єднувало б кримінальні проступки та злочини, то вказане кримінальне діяння, пропонували іменувати як «кримінальне правопорушення» [6] у затвердженій Указом Президента України Концепції також відсутня однозначність, оскільки використовується поняття «кримінальне діяння» та «кримінальне правопорушення». Найбільш вдалим є використання терміна «кримінальне правопорушення», оскільки вказаний термін відобразить поєднання природи кримінального проступку як діяння, що за своєю сутністю є правопорушенням, яке заподіює кримінально-правові наслідки.

Також важливим є питання, як використання вказаної термінології буде співвідноситись із положеннями Основного закону. Іноді при обговоренні питання впровадження кримінального проступку, однією із проблем називають формальну невідповідність видів проступків, що використовуються у ст. 92 Конституції України.

Поняття злочину використано у таких положеннях Конституції як ст.ст. 29, 30, 31, ч. 3 ст. 34, ч. 2 ст. 39, 62, ч. 3 ст. 76, ст. 111, п.13 Перехідних положень Конституції, а не «кримінальне правопорушення», у ст. 60 використовується «злочинного», у ст. 92 «діяння, які є злочинами», ст. 116 «зі злочинністю».

Проте слід погодитися із О. Банчуком, щодо того, що положення ст. 92 Конституції України встановлює вимоги саме до виду (юридичної сили) нормативного акта, яким передбачаються «виключно законами визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними, дисциплінарними правопорушеннями та відповідальність за них». На думку О. Банчука ці конституційні положення встановлюють

вимоги до виду (юридичної сили) нормативного акта, який повинен визначати чотири види відповідальності – це має бути закон. Тож законодавець може визначати й інші види деліктів, правопорушень, зокрема й встановлювати відповідальність за вчинення кримінальних проступків [12, с. 111] до такої ж позиції прийшов М.М. Дмитрук [29, с. 14].

Вказаний висновок підтверджується також п.1.1. резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 30.05.2001 р. у Справі 1-22/2001, де вказано, що законами передбачаються підстави цивільно-правової, кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності за такі діяння. Тож впровадження кримінального проступку при широкому розумінні вказаних положень Конституції України відповідає її положенням.

Спосіб впровадження кримінального проступку. Варто погодитися із укладачами Проектів законів № 10126 та № 10146 щодо того, що вчинення кримінального проступку, як одного із видів кримінального діяння, повинно тягнути саме кримінальну відповідальність та відповідальність за вказані діяння повинна передбачатися у єдиному законодавчому акті. Цієї ж позиції дотримувався В.О. Навроцький, який пропонував поділити Особливу частину КК на дві «Книги» про злочини та про кримінальні проступки [75], а також М.М. Дмитрук [29, с. 1].

У положеннях Загальної частини КК необхідно буде передбачити специфіку щодо кримінальних проступків поряд із злочином. Частково можна погодитися із М.М. Дмитруком [29, с. 10], щодо необхідності побудови норм Особливої частини КК за наступним принципом. Кримінально-правову норму, що передбачає відповідальність за злочини, що межують із проступками, необхідно поділяти на декілька частин, як і за діючим КК. Частина перша статті КК повинна передбачати склад такого виду кримінального правопорушення як кримінальний проступок із відповідною санкцією з урахуванням положень Загальної частини КК.

Частина друга статті КК, на мою думку, повинна містити основний склад такого виду кримінального правопорушення як злочину. Наступні частини

можуть містити опис кваліфікованих складів злочинів. Належність того чи іншого діяння, передбаченого частиною першою чи частиною другою відповідної статті КК до кримінального проступку чи до злочину може визначатися за санкцією кримінально-правової норми.

Підстава кримінальної відповідальності за вчинення кримінального проступку. У випадку запровадження кримінального проступку, поняття «злочин» буде замінено на поняття «кримінальне правопорушення», а кримінальне правопорушення в свою чергу за тяжкістю буде поділятися на кримінальні проступки та злочини. Вважається, що єдиною підставою для притягнення до кримінальної відповідальності як за кримінальний проступок та і за злочин має бути склад кримінального правопорушення, а не окремо склад кримінального проступку за вчинення кримінального проступку та склад злочину за вчинення злочину, як наприклад це запропоновано у Проекті № 10146. Тобто кримінальний проступок та злочин можуть бути видами кримінальних правопорушень за тяжкістю, проте підстава відповідальності повинна бути єдиною.

Дія КК у часі, просторі, за колом осіб при вчиненні кримінального проступку. На мою думку, яких-небудь особливостей щодо застосування кримінального закону за вчинення кримінального проступку у часі, просторі, за колом осіб у порівнянні із застосуванням за вчинення злочину не повинно бути.

Кримінальне правопорушення, його види, стадії. У зв'язку із поділом кримінального правопорушення на кримінальні проступки та злочини, пропонується, відповідно, змінити передбачену у ст. 12 КК класифікацію злочинів за тяжкістю. Оскільки частину злочинів невеликої тяжкості пропонується трансформувати у кримінальні проступки, то відповідно кримінальні правопорушення можуть поділятися на кримінальні проступки, злочини невеликої тяжкості, злочини середньої тяжкості, тяжкі злочини та особливо тяжкі злочини.

У разі, якщо діяння посягає на суспільні відносини у сфері регулювання певних правил, то злочинні наслідки як розмежувальний критерій

кримінального проступку від злочину може бути заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості. Вказаний критерій відмежування за наслідками кримінальних проступків та злочинів окремо для двох груп діянь, які пропонується трансформувати у кримінальні проступки є різним, оскільки, як було встановлено у Розділі 2, різним є механізм заподіяння злочинної шкоди для вказаних груп діянь.

Розглядаючи класифікацію злочинів за тяжкістю, необхідно критично оцінити зміни до ст. 12 КК внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)» за № 9221 від 27.09.2011 р.

Вказаним законопроектом в ст. 12 КК взято за основу при визначенні тяжкості злочину не лише міру позбавлення волі, а й розмір штрафу в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян [88].

Слід погодитись із Зауваженням Головного юридичного управління 03.11.2011 р. щодо того, що таке покарання як штраф апріорі не здатне віддзеркалити ступінь тяжкості злочину (принаймні, некорисливого) та бути тим юридичним мірилом, еквівалентом певного строку позбавлення волі [33]. При внесенні змін до класифікації злочинів, вважаю, що слід повернути критерій поділу кримінальних діянь, що існували до набрання чинності вказаним законом.

Кримінальний закон встановлює відповідальність не тільки за вчинення закінченого злочину, а й незакінченого. У зв'язку із цим залишається актуальним питання щодо відповідальності за вчинення готування чи замаху на кримінальний проступок. Питання стадій кримінального проступку частково вирішено у ч. 2 ст.14 КК, де закріплено некараність готування до злочинів невеликої тяжкості. Таким же шляхом має вирішуватись питання про готування на вчинення кримінального проступку.

Суб'єкт кримінального проступку. Вік, з якого особа притягується до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення,

може застосовуватись і до кримінального проступку. Те ж стосується і щодо зменшеного віку кримінальної відповідальності.

Вина та її форми щодо кримінального проступку можуть бути аналогічними визначенню вини та її форм, що існують в діючому КК.

Співучасть. Ще одним спеціальним питанням є співучасть при вчиненні кримінального проступку. Співучастю, згідно із ст. 26 КК України, є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Вказане визначення є результатом тривалої дискусії щодо наявності співучасті у злочинах з необережною формою вини. Таке визначення може бути застосоване до кримінального проступку, а відповідні інститути співучасті – до пропонованих видів кримінального діяння.

Такі об'єктивні ознаки, як участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення, спільність дій (поєднання зусиль для вчиненні єдиного діяння з метою досягнення загального результату злочину, причинно-наслідковий зв'язок між діями співучасників) [20, с. 102], наявність двостороннього зв'язку, а також суб'єктивних ознак, як умисність дій, усвідомленість стосовно дій інших співучасників, спрямованість на досягнення єдиного злочинного результату [99, с. 52-53] притаманні як злочинам невеликої тяжкості, так і окремим неуправлінським проступкам. У зв'язку із цим логічним було б застосування поняття співучасті, закріпленого у чинному КК України, і до кримінального проступку, а не пропонувати нове визначення поняття співучасті, як це зроблено в проекті Кодексу [89], що є значно відмінним від існуючого у діючому КК України.

Необхідність реформування кримінального законодавства України обумовлена тим, що:

1. За дев'ятнадцять років чинності КК України 2001 року його *принципові положення були зруйновані валоподібними, несистемними і часто необґрунтованими змінами та доповненнями*. Станом на 20 серпня 2020 року до Кодексу було внесено 1088 змін та доповнень, з них – 222 зміни та доповнення до Загальної частини КК і 856 – до Особливої частини. Багато

положень Кодексу змінювалися неодноразово, а деякі статті – навіть 8-10 разів;

2. КК 2001 року і Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) 1984 року (далі – закони про відповідальність за публічні правопорушення) *не становлять собою єдиної злагодженої системи* законів про відповідальність за публічні правопорушення, що обумовлено: архаїчністю КУпАП; побудовою КК і КУпАП на різних засадах; зруйнованістю їхньої внутрішньої структури і міжгалузевих зв'язків численними необґрунтованими змінами в них та ін.

3. КК і КУпАП, навіть у своїй сукупності *не вичерпують усього кола законів*, що встановлюють відповідальність за публічні правопорушення. Хоча норми про кримінальну відповідальність наразі й зведені до КК, проте норми про т.зв. «адміністративну» відповідальність окрім КУпАП містяться також у низці інших законів, що порушує принцип верховенства права, у т.ч. правову визначеність як його складову.

4. Чинні закони про відповідальність за публічні правопорушення *не повною мірою відповідають міжнародно-правовим зобов'язанням України* як в частині визначення кола діянь, за які в них має бути встановлена відповідальність, так і в частині забезпечення гарантій прав людини і основоположних свобод щодо осіб, які до такої відповідальності притягуються (гарантії ст. 6 ЄКПЛ для осіб, які притягуються до відповідальності на основі КУпАП, встановлення «права на надію» для осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, та ін.)

5. Встановлення кримінальної відповідальності за діяння, які не заподіють істотної шкоди (значна частина нинішніх злочинів невеликої тяжкості), а також до т.зв. «адміністративної відповідальності» за діяння, за які відповідальність накладається у судовому, а не в адміністративному порядку, а також за діяння, які за розміром заподіюваної шкоди досягають рівня, при якому мають бути визнані підсудними проступками.

6. *Неузгодженість санкцій* як всередині окремо взятих КК та КУпАП, так і між ними, що призводить до того, що, по-перше, в межах КК та КУпАП за діяння, що заподіюють однаковий розмір шкоди, встановлені різні санкції; по-друге, до того, що санкції за окремі адміністративні правопорушення є більш суворими, ніж за злочини.

7. *Численні суперечності, прогалини, неточності та широкі дискреційні повноваження*, що закладені у чинні КК та КУпАП, які тягнуть за собою неодноманітність у їх застосуванні судами, а також створюють можливості для зловживання при їх застосуванні, є істотними корупціогенними факторами, що, в свою чергу, призводить до частого та істотного порушення прав людини.

8. *Відсутність механізмів захисту законів* про відповідальність за публічні правопорушення від необґрунтованих змін, що тягне за собою, з одного боку, намагання через них вирішити проблеми, які мають соціально-економічні чи історично-світоглядні корені, а з іншого – використання їх як інструменту вирішення персоніфіковано-політичного питання (декриміналізація окремих форм контрабанди і перевищення влади, «закон Савченко» тощо).

9. Невирішена проблема уніфікації підходів до законодавчої регламентації, гуманізації та диференціації відповідальності не лише за злочини, але й за інші публічні правопорушення, зокрема, проступки та адміністративні правопорушення. Прийняття Закону № 2617-VIII лише усугубило її.

10. Існує потреба запровадження діджиталізації в законодавчу сферу, здійснення кодифікації законодавства України на більш високому рівні, ніж це було досі. Зокрема, законодавчі акти про відповідальність за правопорушення в публічній сфері можуть бути розроблятися як складова електронного Зводу Законів України.

Не дивлячись на такі рішучі кроки щодо врегулювання питання про те, що процесуальний закон не повинен зумовлювати напрям розвитку матеріального закону, досі залишається спірним питання щодо запровадження інституту

кримінального проступку в Кримінальний кодекс України та питання кваліфікації діянь, які законодавець планує відносити до кримінального проступку. У загальному виді кваліфікація представляє собою правову оцінку діяння з метою встановлення його сутності, надання відповідною юридичної оцінки та визнання, в зв'язку з цим, необхідних подальших заходів. Тому правильним з цього приводу є твердження що тільки Кримінальний кодекс визначає, яке суспільно небезпечне діяння визнається злочином. Тому, доки не встановлено, що певна подія відповідає конкретній статті Особливої частини КК України, називати її злочином не можна. А якщо відомо, що суспільно небезпечне діяння є злочином, це означає, що процес кваліфікації (із відповідним результатом) вже відбувся. Отже, кваліфікації підлягає суспільно небезпечне діяння, коли існує припущення, що воно може підпадати під дію Кримінального кодексу України, а не «злочин». Окремі питання кваліфікації кримінальних проступків за проектом Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (реєстр. № 1202 від 08 січня 2013 р.), які мають, на наш погляд, спірний характер, що полягає полягають у наступному:

По-перше, у частині 1 статті 2 «Підстави кримінальної відповідальності» зазначено: «Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення або кримінального проступку, передбаченого цим Кодексом». Відповідно до п. 7 ч.1. ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» КПК України, в Україні запроваджуються 2 законодавчі акти, які встановлюють кримінальну відповідальність – Кримінальний кодекс України та Закон України про кримінальні проступки.

Отже, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» – це окремий нормативно-правовим актом, а не частина (книга) Кримінального кодексу України [120].

По-друге, у Розділі III «Кримінальне правопорушення, його види та стадії» у статті 11 «Поняття кримінального правопорушення та його види» визначається поняття кримінального правопорушення, під яким пропонується розуміти «передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення». Також у частині 3 цієї ж статті зазначається, що «злочином є передбачене Книгою 1 (Про злочини) Особливої частини цього Кодексу суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину», а у частині 4 – «Кримінальним проступком є передбачене Книгою 2 (Про кримінальні проступки) Особливої частини цього Кодексу суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального проступку». Виходячи із визначень «кримінального проступку» та «злочину» єдиним відмежуванням між ними є вказівка законодавця на Книгу 1 (Про злочини) та Книгу 2 (Про кримінальні проступки) Особливої частини КК. Таким чином, у аналізуючому проекті Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (основні положення Концепції реформування кримінальної юстиції України щодо категорії кримінальних проступків взагалі не враховано [85].

По-третє, цікавим також є Розділ VI «Співучасть у кримінальному правопорушенні». У статті 281 «Вчинення кримінального проступку групою осіб» відзначається, що «Кримінальний проступок визнається вчиненим групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які є суб'єктами кримінального проступку». У науці кримінального права склади злочинів традиційно поділяють на основні і кваліфіковані. Під кваліфікованими розуміють склади злочинів, які наділені ознаками, що посилюють відповідальність, тобто, крім ознак основного складу, вони також містять ознаки, що характеризують підвищену суспільну небезпечність діяння порівняно з основним складом, тобто кваліфікований склад – це склад злочину з обтяжуючими обставинами (кваліфікуючими ознаками). Такі склади, як правило, сформульовані в частинах других відповідних статей Особливої

частини КК. Різновидом кваліфікованого складу є особливо кваліфікований склад. Це склади з так званими особливо обтяжуючими обставинами (особливо кваліфікуючими ознаками), які передбачаються звичайно у відповідних частинах статей після частин других цих статей. Виходячи із вищезазначеного, ми будемо кваліфікувати суспільно небезпечне винне діяння вчинений двома або більше суб'єктами кримінального проступку як кримінальний проступок вчинений групою осіб. у цьому випадку ступінь суспільної небезпеки кримінального проступку буде. Тому логічними є питання: чи є необхідність поділу кримінального правопорушення на злочин та кримінальний проступок та які з видів кримінального правопорушення мають більшу ступінь суспільної небезпечності?

По-четверте, у статті 32 «Повторність кримінальних правопорушень» Розділу VII «Повторність кримінальних правопорушень, сукупність та рецидивів» мова йде про те, що «повторністю кримінального правопорушення визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу». Тобто, виходячи із наведеної частини 1 статті 32 до кримінального проступку також може застосовуватися як кваліфікуюча ознака повторність (наприклад, ця ознака є у ст. 481 «Дрібне викрадення чужого майна», ст. 525 «Порушення законодавства про племінну справу у тваринництві» Законопроекту). Також привертає увагу й ще те, що автором Законопроекту не проводиться розмежування у цій статті Особливу частину КК на Книгу 1 «Про злочини» та Книгу 2 «Про кримінальний проступок». Зазвичай, кваліфікуючі ознаки використовуються в кримінальному праві як засіб диференціації відповідальності. За їх допомогою коригується обсяг відповідальності, визначаються інші мережі караності. Орієнтиром підвищення ступеня суспільної небезпечності діяння є санкції відповідних частин статей – за вчинення кваліфікованого злочину настає більш суворе покарання, ніж за вчинення основного, а за вчинення особливо кваліфікованого – настає найбільш суворе покарання.

Слід зазначити, що класифікація кримінальних правопорушень на нормативному рівні була запроваджена ще в Концепції реформування кримінальної юстиції України у 2008 році. Відповідно до цієї Концепції основними завданнями було визначено гуманізацію кримінального законодавства; реформування процедури досудового розслідування; розвиток інституту пробації та розширення застосування відновних процедур і примирення тощо.

Також визначено основні критерії розмежування кримінальних правопорушень на злочин та проступок, а саме: ступінь небезпеки та правові наслідки кримінально караного діяння для особи, суспільства і держави; практика застосування кримінального та адміністративного законодавства; міжнародний досвід захисту людини, суспільства і держави від злочинів та проступків.

У вказаній Концепції до категорії кримінальних проступків запропоновано було віднести: окремі діяння, що за чинним КК України належать до злочинів невеликої тяжкості, які, відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства, будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки; передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо).

Також зазначалось, що кримінальні проступки мають бути об'єднані в новий Кодекс України про кримінальні проступки. За їх вчинення можуть бути передбачені стягнення у виді короткострокового позбавлення волі, штрафу у певному обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт тощо, а також застосовуватись спеціальна конфіскація. Вчинення кримінальних проступків не матиме таких правових наслідків, як судимість. Понад 10 років у науковому колі та серед практичних працівників тривали дискусії щодо запровадження інституту кримінальних проступків, визначення дефініції «кримінальний проступок», видів кримінальних

проступків, кримінально-правових заходів за вчинення кримінального проступку тощо, реєструвались численні законопроекти, які стосувались введення інституту кримінальних проступків, які так і не були прийняті за основу та в цілому [84].

Авторським колективом під керівництвом В.О. Тулякова було підготовлено модельний проєкт Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків. Як зазначено вище, у листопаді 2018 року Верховною Радою України нарешті прийнято Закон України від 22 листопада 2018 р. №2617-VIII, проте досі тривають дискусії щодо готовності до впровадження інституту кримінальних проступків у практичну діяльність органів досудового розслідування, з 1 січня 2020 року.

ВИСНОВКИ

Дослідивши кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення, ми отримали ряд висновків, основні із яких наступні:

Відмежування злочину від адміністративного проступку за законодавчим актом правового регулювання та ступенем суспільної небезпеки є недостатнім. Між злочинами та адміністративними правопорушеннями існує проміжний вид діяння. Серед діянь, що визначаються адміністративними правопорушеннями (проступками) є ряд діянь, що не належать до сфери державного управління. Поряд із цим, серед злочинів існує певна категорія злочинів невеликої тяжкості, які включають окремі ознаки інших правопорушень, а також володіють невеликим ступенем суспільної небезпеки. Підтримується позиція вчених, про необхідність трансформації цих двох підсистем діянь у кримінальні проступки.

Вказані діяння володіють наступними загальними ознаками:

- «змішаний», «пограничний» характер, є суміжним видом діяння між злочином та іншими видами правопорушень (проступків);
- об'єктивно-суб'єктивні ознаки вказаного діяння включають ознаки інших видів правопорушень (адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових);
- за окремі злочини невеликої тяжкості Кримінальним кодексом України передбачені покарання, які володіють ознаками громадських стягнень, а за адміністративні правопорушення, які не є управлінськими діяннями Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачені заходи стягнення кримінального характеру (адміністративний арешт, конфіскація).

Формою зовнішнього виразу вказаних діянь з одного боку є адміністративно-деліктні правовідносини (для неуправлінських діянь, відповідальність за які встановлена Кодексом України про адміністративні правопорушення), а із іншого – порушення управлінських відносин, яке заподіює шкоду найважливішим суспільним відносинам (для окремих злочинів невеликої тяжкості, які володіють ознаками інших правопорушень).

Категорія проступку є видом кримінального діяння, а не міжгалузевим видом правопорушення. Наближеність кримінального проступку до інших

видів правопорушень не перетворює вказаний вид діяння в міжгалузевий вид правопорушення, а лише свідчить про особливу природу вказаного виду кримінального діяння.

В історії становлення законодавства України поділ кримінального діяння на злочини та проступки або поліцейські проступки існував за часів Петра Великого, Австро-Угорщини, Польщі, в одній із редакцій XV Тому Зводу законів Російської імперії, в Уставі про покарання, що накладаються мировими суддями 1864 р.

За радянських часів для усунення суттєвої розбіжності між ступенем суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості та видами і мірою покарання, що передбачались кримінальними законами отримали широкого застосування положення інституту звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного та громадського стягнення, впроваджено поняття «малозначного злочину», а з 1981 року в усіх Кримінальних кодексах Союзних республік було впроваджено поняття «діяння, що містить ознаки злочину невеликої тяжкості». Впровадження кримінального проступку пропонувалось в проекті Кримінального кодексу України розробленого робочою групою на чолі із В.М. Смітєнко у 1997 р., і отримало подальший розвиток у Концепції реформування кримінальної юстиції від 08.04.2008 р., а також пропонується у проектах законів № 0894 від 12.12.2012 р., № 10146 від 03.03.2012 р., № 10126 від 28.02.2012 р.

Досвід категоризації кримінальних діянь континентальної правової сім'ї свідчить, що кримінальне законодавство країн Європи містить поділ кримінального діяння на кримінальні проступки та злочини. При цьому в германській групі романо-германської правової сім'ї кримінальне діяння поділяється на злочини та проступки (Германія, Швейцарія тощо), а в законодавстві країн романської групи, у зв'язку із відсутністю поряд із кримінальним діянням управлінських порушень, – на злочини, проступки та порушення. Для диференціації кримінального діяння використовується такий формальний критерій як вид законодавчого акту. Крім того, мірою

формального критерію визнається строк позбавлення волі. За проступок передбачаються такі види покарання як позбавлення права керування транспортними засобами, позбавлення права володіння зброєю, спеціальна конфіскація, та інші.

Заходи адміністративного стягнення, які не розглядаються в законодавстві України як покарання (адміністративний арешт, конфіскація майна, позбавлення спеціальних прав) в кримінальному законодавстві більшості країн (Латвія, Литви, ФРН, Франції та інші) визнаються кримінальними або виправними покараннями.

У сучасному кримінальному праві України, із врахуванням зарубіжного досвіду поділу кримінального діяння, а також історичного досвіду, ідея створення інституту кримінального проступку розглядається як один із напрямків реформування кримінального законодавства України.

Підтримується позиція інших вчених щодо необхідності запровадження поняття «кримінального правопорушення» та його поділу на два види кримінальних діянь – кримінальні проступки та злочини. Доводиться, що до кримінальних проступків необхідно віднести адміністративні правопорушення, що не є управлінськими та окремі злочини невеликої тяжкості, які не мають великого ступеня суспільної небезпеки.

Особливості суб'єктивно-об'єктивних ознак кримінального проступку можуть розглядатися законодавцем як критерії трансформації окремих злочинів невеликої тяжкості та адміністративних правопорушень, що не є управлінськими у кримінальні проступки.

До адміністративних правопорушень, які не є управлінськими належать діяння, що посягають на власність (Глава 6 КУпАП), порядок охорони здоров'я (Глава 5 КУпАП), громадський порядок і громадську безпеку (Глава 14 КУпАП).

Вважається, що кримінальний проступок проявляється у формі дії або бездіяльності. Такий елемент об'єктивної сторони як наслідки пропонується розглядати як критерій розмежування кримінального проступку із злочинами:

1) щодо діянь, які безпосередньо посягають на суспільні відносини, з охорони здоров'я, власності, психіки людини (як негативні зміни у основному безпосередньому об'єкті злочину), то наслідок у вигляді тілесних ушкоджень середньої тяжкості без пом'якшуючих обставин та тяжкі тілесні ушкодження, пропонується визнавати наслідком такого виду кримінального правопорушення як злочин ;

2) легкі тілесні ушкодження наслідком іншого виду кримінального правопорушення – кримінального проступку, які посягають на суспільні відносини в сфері певних правил, що заподіюють необережні тілесні ушкодження середньої тяжкості, трансформувати у кримінальні проступки.

Особливості суб'єктивних ознак характерні для кожної із підсистем діянь, які пропонується трансформувати у кримінальні проступки. Так для адміністративних правопорушень, що не є управлінськими характерною, як правило, є умисна форма вини, а для окремих злочинів невеликої тяжкості, як умисна так і необережна форма вини. Мотив, мета, емоційні стани істотного кримінально-правового значення при трансформації діянь у кримінальні проступки не мають.

Пропонується наступне поняття кримінального проступку в тексті Кримінального кодексу України: «Кримінальний проступок – це вид кримінального правопорушення, який має знижений ступень суспільної небезпеки, за вчинення якого застосовуються кримінальні стягнення та не тягне судимості».

Розвивається позиція інших вчених, що найбільш оптимальним терміном для позначення наслідків кримінальних проступків є поняття «кримінальне стягнення». Типові санкції кримінально-правових норм, що будуть встановлювати відповідальність за кримінальні проступки, можуть передбачати наступні види кримінальних стягнень: 1) штраф; 2) громадські роботи; 3) позбавлення спеціальних прав; 4) спеціальна конфіскація. Міра кожного із видів кримінального стягнення за кримінальні проступки повинна не перевищувати мінімальні межі покарання за злочини. Вважається,

необґрунтованим застосовувати за вчинення кримінальних проступків таких видів покарань як обмеження волі, а також позбавлення волі.

Найбільш доцільним способом впровадження кримінального проступку є передбачення його поряд із злочином у Кримінальному кодексі України. Кримінальний проступок необхідно впроваджувати за родовою ознакою поряд із злочином на початку відповідного розділу.

Проекти законів № 0894 від 12.12.2012 р., № 10146 від 03.03.2012 р., № 10126 від 28.02.2012 р., якими пропонується запровадження інституту кримінального проступку, мали ряд суттєвих недоліків, але не дивлячись на це інститут кримінального проступку був впроваджений у КК України з 01.07.2020 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII.

В проекті закону № 0894 від 12.12.2012 р. приводиться понятійний апарат та термінологія галузей матеріального та процесуального законодавства у відповідність до термінології та понять, що використовуються у Кримінальному процесуальному кодексі України. Вважаємо, що вказаний проект закону є завчасним, оскільки призводить до зміни поняття «злочин» на поняття «кримінальне правопорушення» без внесення необхідних змін щодо визначення цього поняття у кримінальному законодавстві України.

У проекті Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» від 03.03.2012 року за № 10146 безпідставно запропоновано зміну термінології, крім того пропонується провести криміналізацію ряду управлінських правопорушень, що не відповідає положенням Концепції реформування кримінальної юстиції.

У проекті Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальних проступків» від 28.02.2012 року № 10126 запропоновано дворівневий поділ кримінальних діянь, що ускладнює систему кримінальних правопорушень, а також використано досить незручні законодавчі прийоми викладення тексту кримінально-правових норм

(доповнення статей частинами із позначкою «1а»), здійснено криміналізацію управлінських діянь, так само, як і в проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10146 від 03.03.2012 року. З 01.07.2020 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 08.04.2008 р. №311/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>
7. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України від 27.08.2008 року № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2008-%D1%80#Text>
8. Адміністративне право України: Підручник / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Юридична література. 2003. 221 с.
9. Административное право Украины: Учебник / под общей ред. С.В. Кивалова). Х.: Одиссей, 2005. 880 с.
10. Адміністративне право України: Підручник / за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер. 2006. 346 с.
11. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник у 2-х Т.1: Загальна частина. / ред. кол.: В.Б. Авер'янов. К.: Вид-во. Юридична думка, 2004. 435 с.

12.Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / за ред. О.А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 203 с.

13. Андрушко А.В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.* К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Випуск 41. 2008. С. 383-384.

14. Антологія української юридичної думки. В. 10 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко К.: Видавничий Дім Юридична книга. 2004. 848 с.

15. Александров Ю.В. Уголовное право Украины: Общая часть. Учебник . Под ред. Клименко В.А. К.: Атика, 2002. 348с.

16. Банчук О. Куйбіда Р. Вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав та основних свобод до процедури здійснення судочинства/ наук. ред. Валерія Лутковська. К.: «ІКЦ «Леста»», 2005. 288 с.

17. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. К.: 2004. 296с.

18. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность (очерк теории): монография. М.: Юр. лит., 1976. 216 с.

19. Брайнін Я.М. Основні питання складу злочину: монографія. К.: Вища школа, 1959. 239 с.

20. Бурчак Ф.Г. Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы: монография. К. : Вища шк., 1986. 209 с.

21. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР: государственное и материально-правовое исследование: монография. Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1976. 197 с.

22. Галаган И.А. и его научное наследие / под ред Ю.Н. Старилова. Воронеж: Издательство Воронежского университета, 2010. 544 с.

23. Геворгян М.В. Развитие понятие «преступления» в российском уголовном праве. *Современное право.* 2007. №6. С. 97-100.

24. Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие. *Государство и право*. 2008. №4. С.83-89.

25. Гилязов Ф.Г. Вина и криминогенное поведение личности (уголовно-правовые, криминологические, социально-психологические черты): монография. Москва: Изд-во ВЗПИ, 1991. 218 с.

26. Голосніченко І. Перспективні положення кодифікацій норм правового інституту адміністративної відповідальності. *Право України*. 2006. №8. С. 57-62

27. Гражданин и аппарат управления в СССР/ под ред. Д.Н. Бахрах. М.: Наука, 1984. 143 с.

28. Дагель П.С. Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление: монография. Воронеж. Из-во Воронежского ун-та. 1974. 248 с.

29. Дмитрук М.М. Категорія проступку у кримінально-правовій доктрині: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2012. 20 с.

30. Дришлюк И.М. Общая характеристика проступков и преступлений против правосудия по «Правам за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. *Актуальні проблеми держави та права*. 2002. Вип.14. С.39-45.

31. Дурманов Н.Д. Понятие преступления / отв. ред. проф. М.Д. Шаргородский. М.-Л.: Изд-во АН СССР. 1948. 131 с.

32. Дяченко О. Визначення суб'єкта адміністративного правопорушення та його загальних ознак. *Право України*. 2001. № 8. С. 83-86.

33. Зауваження до Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності та службової діяльності)» (реєстраційний № 9221) від 03.11.2011 р.: Головне юридичне управління Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=41271

34. Історія держави та права України. Підручник – У 2-х т. / За ред.. В.Я. Тація. К.: Ін Юре. 2003. 656 с.

35. Історія держави і права України: Підручник / за ред. А.С.Чайковського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 529 с.
36. Інформація Про стан законності в державі за 2019 рік (згідно ст. 2 Закону «Про прокуратуру»). URL: http://www.gp.gov.ua/ua/vlada.html?_m=publications&t=rec&id=36585
37. Карпец И.И. Проблема преступности: монография. М.: Юридическая литература, 1969. 233 с.
38. Карпушин М.П. Уголовная ответственность и состав преступления: монография. М.: Юридическая литература, 1974. 232 с.
39. Келина С.Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности (ответ. ред. член корреспондент АН СССР А.А. Пионтковский). М.: Наука. 1974. 234 с.
40. Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве: монография. Свердловск. Изд-во урал. у-та. 1987. 208 с.
41. Коваль Л.В. Административно-деликтное отношение: монография. К.: Вища школа. 295 с.
42. Козаченко И.Я. Санкции за преступления против здоровья и жизни: обусловленность, структура, функции, виды / под ред. М. И. Ковалева). Т.: Издательство Томского университета. 1987. 272 с.
43. Козлов А.П. Система санкций в уголовном праве. Красноярск, Издательство Красноярского университета. 1991. 22 с.
44. Коломієць Ю.Ю. Ефективність невідворотності кримінальної відповідальності. *Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць*. Одеса: Юридична література, 2002. Вип. 16. 774 с.
45. Коліушко І. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням. *Віче*. 1999. №4. С. 32-38.
46. Колпаков В. Административный проступок в истории права. *Закон и жизнь*. 2004. № 5. С. 6-10.
47. Колпаков В. Адміністративне правопорушення (проступок): поняття і співвідношення з іншими деліктами. *Право України*. 2003. №7. С.47-51

48. Колпаков В. Адміністративне правопорушення (проступок): поняття і співвідношення з іншими деліктами. *Право України*. 2003. №7. С.47-51
49. Колпаков В. Шкідливість і суспільна безпека адміністративного делікту: розмежування за філософським виміром. *Юридична Україна*. 2004. №10. С.19-28
50. Колпаков В. Онтолого-гносеологічний вимір ознак адміністративного делікту. *Право України*. 2004. №10. С. 30-34.
51. Константинов С.Ф. Сокурєнко В.В. Протиправність діяння: критерії розмежування. *Науковий вісник національної академії ВС України*. 2004. № 6. С. 312-319.
52. Кондратюк Л.В. Овчинский В.С. Еще раз о криминологическом понятии преступности и преступления. *Журнал российского права*. 2004. № 9. С. 113-116.
53. Коржанский Н.Й. Объект преступного посягательства: Учебное пособие. Волгоград: Высшая следственная школа ВМД СССР. 1976. 51 с.
54. Кочкина М.В. Особенности законодательного определения преступления нормами советского уголовного законодательства 1917 начала 1920-х годов. *Право и политика*. 2007. №9. С. 95-98
55. Кримінальний кодекс України: Проект підготовлений за завданням Комісії ВР України. 1997. С. 4-45.
56. Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений: монография. Харьков: Вища школа, 1983. 130 с.
57. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник. За ред. В.В. Сташиса. К.: Юрінком Інтер, 2007. 381 с.
58. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления: монография. М.: Юрлит., 1960. 211 с.
59. Кудрявцев В.Н. Что такое преступление. М.: Госюриздат. 1959. 63 с.
60. Кузнецова Н.Ф. Совершенствование понятия преступления в советском праве. *Советская юстиция*. 1988. № 11. С. 21-24.

61. Кузнецова Н.Ф. Классификация преступлений. *Советское государство и право*. 1967. № 6. С. 43-48.
62. Курляндский В.И. Неотвратимость наказания и борьба с преступностью. *Советское государство и право*. 1972. №9. С. 84-86.
63. Курляндский В.И. Уголовная политика, дифференциация индивидуализация уголовной ответственности / под. ред. И. М. Гальперина и В. И. Курляндского. М.: Юрид. лит., 1975. 176 с.
64. Курс советского уголовного права. Том 2. М.: Наука. 1970. 342 с.
65. Літвінко В. Правопорушення в сфері прав і свобод людини з позиції теорії правопорушень. *Юридична Україна*. 2007. № 4. С.34-36
66. Малинин В.Б. Парфенов А.Ф. Объективная сторона преступления. СПб.: Изд-во Юридического института (Санкт-Петербург). 2004. 61 с.
67. Марченко М.Н. Сравнительное правоведение. Общая часть. Учебник для юридических вузов. М.: Зерцало. 2001. 526 с.
68. Марцев А.И. Преступление: сущность и содержание: Учебное пособие. Омск: Высшая школа, милиции, 1986. 66 с.
69. Мельникова Ю.Б. Дифференциация ответственности и индивидуализация наказания. Красноярск: Изд-во. Краснояр. ун-та. 1989. 120 с.
70. Мирошниченко Н.А. Кримінальний проступок та класифікація злочинів. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С.47- 49.
71. Фефилова В.Ф. Преступление и проступок: дис. ... к.ю.н. 12.00.08 / М.: МГУ им. М. В. Ломоносов, 1976. 109 с.
72. Мирошниченко Н.А. Уголовный проступок и классификация преступлений. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права*: матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2012. С.166-168.
73. Мирошниченко Н.М. Правові наслідки кримінального проступку. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю*: матр. Всеукр. наук.-практич. конферен. 1-2 березня 2013 р. м. Івано-Франківськ. С. 185-188.

74. Михлин А.С. Последствия преступления: монография. М.: Юридическая литература, 1969. 216 с.

75. Навроцький В.О. Кримінальний кодекс України 2001 р.: підсумки та перспективи. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=13&d=673>

76. Ной И.С. Новое в трактовании основных уголовно-правовых понятий. *Советское государство и право*. 1982. №7. С. 91-92.

77. Оборотов Ю.М. Традиції та новації в правому розвитку: загальнотеоретичні аспекти: Автореф. дис.. на здобуття ступ. д-ра., юрид. наук. Одеса, 2003. 20 с.

78. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) / под. ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. М.: Наука, 1982. 304 с.

79. Пионтковский А.А. Усиление роли общественности в борьбе с преступностью и некоторые вопросы теории советского уголовного права. *Советское государство и права*. С. 60-71.

80. Пикуров Н.И. Применение следователем уголовно-правовых норм с бланкетной диспозицией: Лекции. Волгоград: ВС МВД СССР. 1985. 67 с.

81. Пинаев А.А. Курс лекций по Общей части уголовного права. Х.: Юридический Харьков, 2001. 244 с.

82. Піскун І.І. Адміністративно-правові засади встановлення і застосування адміністративного арешту, виправних та громадських робіт: автореферат на дис. ... к. ю. н. за спец.: 12.00.07. Київський національний ун-т внутрішніх справ. К., 2006. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/244212.html>

83. Пионтковский А.А. Усиление роли общественности в борьбе с преступностью и некоторые вопросы теории советского уголовного права. *Советское государство и права*. С. 60 – 71.

84. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=42733&pf35401=215937>

85. Проблеми впровадження інституту кримінального проступку: (на основі проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків»: № 10136 від 03.03.2012. URL: <http://ivpz.org/golovna-konferents>

86. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: проект Закону України від 03.03.2012 року за № 10146. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42733

87. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальних проступків: Проект Закону України від 28.02.2012 року № 10126. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42706

88. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності): Проект Закону № 9221 від 27.09.2011 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=41271

89. Проект Кодексу України про кримінальні проступки. URL: http://www.rada.gov.ua/~k_zakon_pr/code_crim.rtf

90. Розвиток публічного права в Україні /за заг. ред. Н. В. Александрової, І.Б. Коліушка. К.: Конус-Ю, 2009. 584 с.

91. Самощенко И.С. Понятие правонарушения по советскому законодательству: монография. М.: Юр. лит., 1963. 265 с.

92. Сахаров А. Разграничение преступлений и иных правонарушений. *Социалистическая законность*. 1974. № 7. С. 32-35.

93. Сенько М.М. Міжнародна науково-практична конференція «Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування та перспективи удосконалення». URL: <http://criminallaw-offspring.blogspot.com/2007/06/2001.html>

94. Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу. Х.: Еспада, 2004. 96 с.

95. Студеникина М.С. Что такое административная ответственность? М.: Сов. Россия, 1990. 128 с.
96. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Т.1. Тула: Автограф, 2001. с.116.
97. Тарбагаев А.Н. Административная ответственность в уголовном праве. *Правоведение*. 1992. № 2. С. 62 - 68
98. Тацкий В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Х.: Выща школа, Изд-во при ХГУ, 1988. 198 с.
99. Тельнов П.Ф. Ответственность за соучастие в преступлении. М. : Юрид. лит., 1974. 208 с.
100. Тер-Акопов А.А. Бездействие как форма преступного поведения: Монография. М.: Юрид. лит. 1980. 47 с.
101. Тимейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления. Ростов на Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1997. 113 с.
113. Туляков В.О. Суперечності кримінально-правового регулювання. *Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: Матер. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 09.10.2009 р.). Одеса, 2009. 259-261 с.
102. Турецкий М. Преступление и дисциплинарный проступок. *Социалистическая законность*. 1956. № 10. С. 16-17.
103. Уголовное право. История юридической науки / под ред. В.Н. Кудрявцев. М.: Наука, 1978. 268 с.
104. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / отв. ред. Яценко С.С. , Шакун В.И. К.: Правові джерела, 1998. 221с.
105. Уголовный кодекс Швейцарии / Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого к.д.н. А.В. Серебренниковой. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 350 с.
106. Уголовный кодекс Испании. Под редакцией и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н.Ф. Кузнецовой и доктора юридических наук, профессора Ф.М. Решетникова (перевод с испанского В.П. Зыряновой, Л.Г. Шнайдер). М.: ЗЕРЦАЛО, 1998. 218 с.

107. Уголовный кодекс Швеции / Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и к. ю. н. С.С. Беляев. (перевод на рус. яз. С.С. Беляева). СПб.: Издательство Юридический центр Пресс, 2001. 320 с.

108. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. и предисловие Серебренникова А.А. канд., юрид. наук. М.: Изд-во «Зерцало», 2000. 208 с.

109. Уголовный кодекс Франции / Науч. редактирование к. ю. н, доц. Л.В. Головки, к. ю. н, доц. Н.Е. Крыловой; перевод с франц. и предисловие к. ю. н, доц. Н.Е. Крыловой. СПб.: Изд-во Юр. центр Пресс, 2002. 650 с.

110. Фейербах П.А. Уголовное право: Сочинения. Кн. 1-3: Пер. с нем./ Павел Анзельман Фейербах. Санкт-Петербург: Мед. Тип., 1810. 176 с.

111. Фріс П.Л. Контроль у кримінально-правовій політиці. *Програма міжнародної науково-практичної конференції Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: 13-15 квітня 2007 р.* Львів.: Львів. держ. ун-т. 2007. С. 9.

112. Фріс П.Л. Соціально-психологічні підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь. *Наше право.* 2006. №4. С. 59-61.

113. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. К. : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

114. Хавронюк М. Злочини зі складною виною у КК України. *Підприємство, господарство і право.* 2003. №3. С. 17.

115. Цивільне право України: В 2-х томах. Том 1: Підручник / За ред. д. ю. н., проф. Є.О.Харитонов, к. ю. н. Н.Ю.Голубєвої. Х.: ТОВ Одісей. 2008. 476 с.

116. Чугаев А.П. Малозначительность преступления и товарищеский суд: под ред. А.Г. Кригера. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1966. 298 с.

117. Шаргородский М.Д. Вопросы общего учение о наказании в теории советского права на современном этапе. *Советское государство и право.* 1961. № 10. С. 135-145.

118. Шинкарьов Юрій Вікторович. Арешт як вид кримінального покарання та особливості правового регулювання його виконання та відбування:

Автореферат на дис. на здоб. наук. ступ. к. ю. н.: 12.00.08 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Х., 2006. 4 с. URL: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=218&start=4

119. Якушин В.А. Каштанов К.Ф. Вина как основа субъективного вменения: Монография. Волгоград: Средневолжский научный центр, 1997. 44 с.

120. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>

121. Логецкий А.А. Преступление и проступок в уголовном праве XIX – начала XX веков: дисс. ... к.ю.н.: 12.00.01. М.: 2003. 39-45.